

RAPORT O INNOWACYJNYCH METODACH NAUCZANIA

Narzędzia pedagogiczne na rzecz włączania
interseksjonalności do edukacji akademickiej

Co-funded by
the European Union

Tytuł projektu InterHEd. Intersekcjonalność w szkolnictwie wyższym

Numer projektu 2023-1-ES01-KA220-HED-000160620

Finasowanie Współfinansowany ze środków Erasmus+ KA220

Koordinacja opracowanie raportu Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya

Autorzy Gloria García-Romeral, Marina Garcia-Castillo, Lorena González-Ruiz.

Współautorzy Mar Binimelis-Adell, Gerard Coll-Planas, Katarzyna Jasikowska, Liudvika Leisyte, Ana Mattioli, Maxim Motragh, Caterina Riba, Sude Peksen, Justyna Struzik, Agnieszka Sznajder, Finn Tayfun Wieschermann

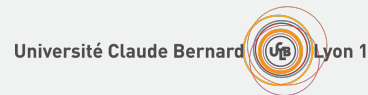
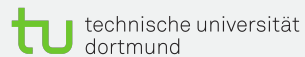
© **tego wydania:** Dział Wydawnictw Uniwersytetu w Vic – Universitat Central de Catalunya i Eumo Gràfic SAU 2025

ISBN 978-84-128959-8-8

Ten raport jest częścią projektu InterHEd realizowanego w ramach programu Erasmus+, którego celem jest wspieranie bardziej inkluzywnych i zróżnicowanych instytucji szkolnictwa wyższego poprzez promowanie intersekcjonalności w procesie nauczania. Raport realizuje pierwszy szczegółowy cel projektu InterHEd: stworzenie i wdrożenie innowacyjnych oraz opartych na wyzwaniach metodologii, które angażują kadre dydaktyczną i osoby studenckie z różnych środowisk i dyscyplin w badanie znaczenia intersekcjonalności w ich dyscyplinie nauki.

Projekt ten został sfinansowany przy wsparciu Komisji Europejskiej. Publikacja odzwierciedla wyłącznie poglądy autora, a Komisja nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania zawartych w niej informacji.

Partnerzy

Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya (UVic-UCC)

Gloria García-Romeral (PI, Project coordinator)

Technische Universität Dortmund

Liudvika Leisyte (PI)

Uniwersytet Jagielloński

Marta Warat (PI)

Université Claude-Bernard Lyon 1

Philippe Liotard (PI)

**Co-funded by
the European Union**

InterHEd. Intersectionality in Higher Education

in : /interhed

✉ : gloria.garcia.romeral@uvic.cat

Spis treści

1. WPROWADZENIE	4
2. ZESTAW NARZĘDZI PEDAGOGICZNYCH.....	9
2.1 ODWAŻNA PRZESTRZEŃ (BRAVE SPACE) _____	9
2.2 MOJA TORBA I JA (ME BAGS).....	18
2.3 MÓWIĄCE KRĘGI (TALKING CIRCLES)	25
2.4 MAPY PLASTYCZNE (RELIEF MAPS).....	32
2.5 WARSZTATY Z MAPOWANIA CIAŁA (BODYMAPING WORKSHOP) _____	41
2.6 SIEĆ TOŻSAMOŚCI (IDENTITY WEB)	49
2.7 KROKI (STEPS)	57
2.8 NAUCZANIE OPARTE NA PROBLEMACH Z WYKORZYSTANIEM FIKCJI (PROBLEM-BASED LEARNING THROUGH FICTION).....	66
2.9 OPOWIADANIE KONTR-HISTORII (COUNTER-STORYTELLING PROJECTS)74	
2.10 ANALIZA CYTATÓW (QUOTE ANALYSIS)	81
3. ZAŁĄCZNIK. SZABLON DO OPRACOWANIA RAPORTU.....	88

1. WPROWADZENIE

„Raport o innowacyjnych metodach nauczania: narzędzia pedagogiczne na rzecz włączania intersekcjonalności do edukacji akademickiej” przedstawia zbiór narzędzi zaprojektowanych w celu przeciwdziałania nierównościom w środowisku akademickim uwzględniających perspektywę intersekcjonalności. Zebrane narzędzia pedagogiczne skierowane są do kadry dydaktycznej pracującej w edukacji wyższej, aby zwiększyć świadomość różnorodności i nierówności obecnych w salach wykładowych, a także umożliwić refleksję nad tym, jak różne pozycje społeczne wpływają na akademickie ścieżki i doświadczenia. Dzięki temu narzędzia te mogą wspierać w uczeniu transformatywnym i wprowadzaniu perspektywy intersekcjonalnej w różnych dyscyplinach, w tym refleksji nad intersekcjonalnymi pozycjami społecznymi – zarówno osób studenckich, jak i samych uczonych.

Za Seale i Cooperem (2010) przyjmujemy, że:

"Narzędzie pedagogiczne to każde narzędzie, które pośredniczy w działaniach nauczyciela, oferując jasne i szczegółowe zasady dotyczące procesu nauczania, które mogą być łatwo przetłumaczone na praktykę dydaktyczną. Narzędzia pedagogiczne tworzą pomost między teorią a praktyką, pomagając nauczycielom przejść od abstrakcji do konkretów."¹
(p.1110)

Przyglądając się temu, jak różne przesłanki nierówności krzyżują się, w jaki sposób kształtują doświadczenia opresji i uprzywilejowania oraz temu, jak radzić sobie z nimi w sposób intersekcjonalny, osoby nauczające i osoby

---

¹ Wszystkie tłumaczenia są własne.

studenckie mogą świadomie stawić czoła złożonemu splutowi czynników m.in. takich jak rasa, płeć, klasa, seksualność, zdolności. Zrozumienie to obejmuje także wpływ ogólnych doświadczeń, pozycji w sali wykładowej oraz trajektorii akademickich. Narzędzia te wymagają odejścia od tradycyjnych metod. Chodzi o to, by przy pomocy innowacyjnych praktyk zaangażować kadrę dydaktyczną oraz osoby studenckie w krytyczne myślenie o złożonych tożsamościach społecznych.

Jak wskazuje Dearn (2010), w ostatnich latach nastąpił szybki wzrost wysiłków na rzecz wdrażania innowacji w nauczaniu na poziomie wyższym. Wynika to z dwóch głównych czynników: względnej nieskuteczności tradycyjnych technik nauczania oraz zmieniających się wymagań wobec edukacji wyższej. W takich warunkach innowacja może być postrzegana jako „modne słowo” (Morozov, 2013), przy czym jej interpretacje i formy obejmują zarówno konkretne procedury, jak i ogólne koncepcje (Dearn, 2010).

Podobnie interseksjonalność również bywa określana mianem „modnego słowa” (Davis, 2008). Mimo że cieszy się zainteresowaniem w różnych dyscyplinach w edukacji wyższej, jej praktyczne zastosowanie w nauczaniu wciąż pozostaje przedmiotem dyskusji i eksploracji. Rozwój strategii, metodologii i technik interseksjonalnych w edukacji wyższej jest nadal na wczesnym etapie, a w rzeczywistości wciąż brakuje skutecznych narzędzi pedagogicznych do nauczania i uczenia się o przecięciu tożsamości (Case, 2017, s. 7). Warto jednak zauważyć, że interseksjonalność opiera się na solidnym gruncie stworzonym przez feminizm i dekolonializm, a także inne krytyczne ramy, które są podstawą pedagogiki interseksjonalnej, stanowiącej inspirację dla tego zbioru narzędzi.

W dalszej części omówimy kluczowe elementy, które wpłynęły na wybór tych narzędzi i mogą wspierać rozwój innych narzędzi pedagogicznych mających na celu pracę nad nierównościami z perspektywy intersekcjonalności w salach wykładowych. Te czynniki to: zorientowanie na konteksty, transdyscyplinarność, zorientowanie na sprawiedliwość społeczną, podejście skoncentrowane na osobie studenckiej, podkreślenie znaczenia wiedzy wynikającej z doświadczenia oraz priorytetowe traktowanie podejść problemowych lub wyzwań.

Zorientowanie na konteksty

W podejściu intersekcjonalnym podkreśla się znaczenie kontekstu, ponieważ nierówności są produkowane w konkretnych przestrzeniach i momentach historycznych, a pozycja wiążąca się z uprzywilejowaniem lub opresją może się różnić w zależności od okoliczności (Yuval Davis, 2017). Kwestia kontekstu ma duże znaczenie również w innowacji. To, co może bowiem być uznane za innowacyjne w jednym środowisku lub dyscyplinie, gdzie indziej może takie nie być. W związku z tym skuteczność i zastosowanie intersekcjonalności oraz innowacji zależą od miejsca i czasu, a także od zajmowanych przez ludzi pozycji.

Raport – zgodnie z kontekstualnym charakterem przyjętych ram – ma charakter transdyscyplinarny, tzn. jest użyteczny dla różnych uniwersyteckich kursów z rozmaitych dziedzin wiedzy. Uwzględniono w nim również różne konteksty instytucjonalne i kulturowe oraz możliwość wykorzystania przez różne grupy społeczne. Dlatego kluczową cechą opisanych narzędzi pedagogicznych jest ich elastyczność – można użyć ich w różnych kontekstach edukacyjnych. Wymaga to od kadry dydaktycznej

oceny przydatności stosowanych technik z uwzględnieniem takich czynników jak kultura instytucjonalna, perspektywy dyscyplinarne oraz indywidualne cele nauczania (Dearn, 2010). Trzeba zwrócić także uwagę na istniejące relacje władzy oraz to, co dzieje się w sali wykładowej.

Transdyscyplinarność

Czerpanie wiedzy z różnych dziedzin takich jak socjologia, antropologia, studia genderowe, teoria krytycznej rasy itp. pozwala na kompleksowe zrozumienie intersekcjonalności (zgodnie z Naples, 2017, s. 129, i teorią krytycznej rasy). Takie podejście zachęca osoby studenckie do krytycznej analizy struktur społecznych i dynamiki władzy, pogłębia rozumienie intersekcjonalności w doświadczeniach jednostek, z uwzględnieniem różnych epistemologii.

Zorientowanie na sprawiedliwość społeczną

Skupienie uwagi na sprawiedliwości społecznej i działaniu ma na celu demontaż opresji i generowanie zmian politycznych, wydobywa polityczny wymiar studiowania, które wykracza poza mury sali wykładowej w kierunku działania na rzecz zmian społecznych. Pedagogiki feministyczne, antyrasistowskie i dekolonialne traktują zaangażowanie w obszarze sprawiedliwości społecznej jako zasadę przewodnią w edukacji.

Podejście skoncentrowane na osobie studenckiej

Centralnym elementem innowacyjnych nurtów pedagogicznych jest przesunięcie w kierunku metodologii skoncentrowanych na osobach studenckich (Nicolaidis, 2012). Podejście to obejmuje bardziej interaktywne i angażujące metody sprzyjające krytycznemu myśleniu. Pozwala tak

dostosować strategie nauczania, aby wspierać różnorodne środowiska, rozpoznając i doceniając unikalne doświadczenia każdej osoby wynikające z jej pozycji społecznej.

Wiedza wynikająca z doświadczenia

Centralna rola wiedzy wynikającej z doświadczenia, wywodząca się z podejść feministycznych i dekolonialnych (zob. DeCuir-Gunby i in., 2018), podkreśla znaczenie identyfikowania głosów i skupiania się na doświadczeniach osób tradycyjnie wykluczonych. Wiedza wynikająca z doświadczenia, zdobyta poprzez bezpośrednie zaangażowanie osobiste i doświadczenia życiowe, dostarcza cennych wglądów, dzięki którym osoby prowadzące zajęcia i osoby studenckie mogą zidentyfikować swoje punkty widzenia i krytycznie zastanowić się, jak ich przecinające się pozycje społeczne kształtują ich perspektywy i interakcje, wzbogacając ich rozumienie epistemologicznej władzy i informując o bardziej sprawiedliwych i różnorodnych praktykach.

Podejście problemowe

Zaangażowanie studiujących i kadry dydaktycznej w eksperymentowanie, ćwiczenie lub badanie codziennych działań oraz rozwiązywanie rzeczywistych problemów i odnajdywanie się w sytuacjach praktycznych, na przykład poprzez podejście problemowe lub oparte na wyzwaniach, może obejmować analizę i identyfikowanie przecinających się przesłanek nierówności w celu dostarczenia inkluzywnych rozwiązań. W tym kontekście dyskutowano, w jaki sposób nauka może być wzbogacona dzięki podejściu problemowemu, które zwiększa zdolności studentów i studentek do uwzględniania różnych punktów widzenia (Nicolaidis, 2012), a tym samym skłania ich do podjęcia analizy intersekcjonalnej.

2. ZESTAW NARZĘDZI PEDAGOGICZNYCH

2.1 ODWAŻNA PRZESTRZEŃ (BRAVE SPACE)

Osoby autorskie James David Simon, Reiko Boyd i Andrew M. Subica

Kluczowe elementy Podejście skoncentrowane na osobie studiującej, orientacja na sprawiedliwość społeczną, skupienie się na kontekstach

| **BK**rótki opis, cele i grupy docelowe

Odważne przestrzenie to środowiska, w których osoby uczestniczące są zachęcane do angażowania się w otwarte, szczerze, a czasem trudne rozmowy na wrażliwe tematy. Istotny jest tutaj wzajemny szacunek, aktywne słuchanie i rozwój osobisty. Przestrzenie te wspierają zarówno wyrażanie, jak i konfrontację z dyskomfortem w dążeniu do zrozumienia i sprawiedliwości społecznej. Odważne przestrzenie promują pełną szacunku, konstruktywną i celową niezgodę, w odpowiedzi na pojęcie bezpiecznej przestrzeni jest kontekstowe, nie zawsze możliwe i czasami może mieć sprzeczne znaczenia (Arao & Clemens, 2013).

Narzędzie to może być używane z osobami studiującymi różne dyscypliny jako sposób na rozpoczęcie innych ćwiczeń, stworzenie odpowiedniego środowiska i przekrojowe zastosowanie go podczas różnych sesji.

| Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?

Termin „bezpieczna przestrzeń” stał się częścią niedawnych kontrowersji wokół szerszej debaty na temat wolności słowa na kampusach uniwersyteckich (Ali, 2017). Wywołany przez powstanie ruchu Black Lives Matter w 2013 roku, termin bezpieczna przestrzeń został zawłaszczony w rozmowach na temat wolności wypowiedzi przez media i administratorów kampusów – bez jasnego zrozumienia zniuansowanego kontekstu, z którego termin ten został zaczerpnięty (Ali, 2017). Dlatego też wprowadzono inny termin - odważna przestrzeń – aby zwrócić uwagę na różnice i zapewnić jasność rozmowy. Termin „odważna przestrzeń” został po raz pierwszy spopularyzowany przez Briana Arao i Kristi Clemens (2013) w książce *The Art of Effective Facilitation: Reflections from Social Justice Educators*.

Bezpieczne przestrzenie mają długą i znaczącą historię w społeczności rzeczniczej i jako narzędzie dla zmarginalizowanych społeczności. Bezpieczne przestrzenie i odważne przestrzenie to tylko jeden ze sposobów walki z systemową opresją doświadczaną w sali wykładowej i na kampusie. Narzędzia te muszą być używane razem, aby zapewnić sukces akademicki zmarginalizowanym osobom studenckim oraz osobisty wzrost i rozwój całej społeczności uniwersyteckiej (Ali, 2017). Podczas gdy bezpieczne przestrzenie priorytetowo traktują ochronę emocjonalną i tworzenie niezagrażającego środowiska, odważne przestrzenie za priorytet uznają szczery, czasem niewygodny dialog, ze zrozumieniem, że dyskomfort może prowadzić do wzrostu i większej świadomości.

Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Odważne przestrzenie tworzą wspierające środowiska, dzięki czemu wszystkie osoby mogą w równym stopniu uczestniczyć w trudnym dialogu. Tworzenie odważnych przestrzeni nigdy nie jest pozbawione ryzyka dyskomfortu dla osób uczestniczących. Pozwalają one jednak na bardziej wzbogacający i obszerny dialog, zapewniając jednocześnie narzędzia wsparcia. Celem tych narzędzi jest zwiększenie – a nie umniejszenie – uczestnictwa i rozwoju akademickiego.

Ważne jest, aby zrozumieć, że bezpieczna przestrzeń nigdy nie jest całkowicie bezpieczna (Arao & Clemens, 2013). Koncepcja odważnej przestrzeni obejmuje wszystko to, co oferują bezpieczne przestrzenie, ale wyjaśnia, że środowiska, w których funkcjonujemy, mogą stanowić dla nas wyzwanie, ale nie powinno to skutkować wycofaniem się z uczestniczenia w nich.

Narzędzie to zachęca również do intersekcyjnych rozmów na temat budowania ruchu, rzecznictwa i roli środowisk kampusowych, aby lepiej zrozumieć ewolucję i wyniki bezpiecznych / odważnych przestrzeni w czasie.

Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

Aby zbudować odważną przestrzeń, ważne jest ustalenie zasad w grupie, które będą kierować interakcjami osób, gdy te zaangażują się w trudny dialog ze sobą (Noah & Souza, 2018). Niezbędne jest stworzenie bezpiecznego i wspierającego środowiska, w którym wszystkie osoby będą czuć się komfortowo, dzieląc się swoimi przemyśleniami i doświadczeniami.

Osoby prowadzące powinny następnie przeprowadzić osoby uczestniczące przez szereg ustrukturyzowanych działań i dyskusji mających na celu zachęcenie do odkrywania i dzielenia się różnymi perspektywami. Działania te powinny być starannie opracowane, aby poruszać i zagłębiać się w niewygodne lub trudne tematy, co ma sprzyjać głębszemu zrozumieniu i empatii wśród uczestników i uczestniczek, zwłaszcza w kontekście sporów. Odważna przestrzeń w środowisku edukacyjnym obejmuje pięć głównych elementów:

- * „Kontrowersyjne dyskusje w dobrej atmosferze”, gdzie akceptowane są różne opinie.
- * „Własne intencje i wpływ”, w którym osoby studenckie uznają i omawiają przypadki, w których dialog wpłynął na emocjonalne samopoczucie innej osoby.
- * „Wyzwanie z wyboru”, w którym osoby studenckie mają możliwość decydować o wchodzeniu i wychodzeniu z trudnych rozmów.

- * „Szacunek”, w którym studentki i studenci okazują sobie nawzajem szacunek.
- * „Żadnych ataków”, gdzie osoby uczestniczące zgadzają się nie wyrządzać sobie nawzajem krzywdy.

Przestrzegając tych zasad, narzędzie może ułatwić istotny dialog, promować integrację i zwiększyć ogólną skuteczność warsztatów lub sesji szkoleniowej.

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

Narzędzie pedagogiczne odważnych przestrzeni jest istotne z punktu widzenia podejścia intersekcjonalnego, ponieważ uznaje złożoną i wieloaspektową naturę tożsamości i doświadczeń osób studiujących. Promując pełen szacunku, konstruktywny i celowy spór w ramach opartych na poufności i więziach, odważne przestrzenie tworzą zorganizowane środowisko, w którym osoby mogą badać przecinające się wymiary swoich tożsamości (takie jak rasa, płeć, klasa, seksualność i zdolności) w odniesieniu do siebie nawzajem. Odważne przestrzenie zachęcają do zniuansowanych rozmów, które uznają i szanują te przecięcia, sprzyjając w ten sposób bardziej holistycznemu i inkluzywnemu zrozumieniu dynamiki społecznej i struktur władzy.

| Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

Odważne przestrzenie wspierają środowiska, w których osoby uczestniczące są zachęcane do angażowania się w trudne, ale istotne dyskusje. W przeciwieństwie do bardziej tradycyjnych „bezpiecznych przestrzeni”, które koncentrują się na minimalizowaniu dyskomfortu, odważne przestrzenie uznają, że dyskomfort jest często niezbędny do rozwoju i krytycznego zaangażowania, zwłaszcza podczas omawiania złożonych kwestii społecznych.

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Jednym z kluczowych aspektów tego narzędzia jest skupienie się na kontekstach. Odważne przestrzenie są zaprojektowane tak, aby odzwierciedlać społeczne, kulturowe i historyczne pochodzenie uczestników i uczestniczek. Opierając dyskusje na rzeczywistych doświadczeniach związanych z przywilejami, uciskiem i tożsamością, narzędzie zapewnia, że rozmowy są znaczące i istotne dla rzeczywistości, w której żyją osoby uczestniczące. Ta kontekstualna świadomość pozwala im łączyć ich osobiste doświadczenia z szerszymi strukturami społecznymi, sprzyjając głębszemu zrozumieniu, w jaki sposób różne konteksty kształtują doświadczenia nierówności w edukacji.

Narzędzie jest również głęboko skoncentrowane na osobach studiujących, stawiając je w centrum procesu uczenia się. W odważnej przestrzeni osoby są zachęcane do prowadzenia dyskusji, dzielenia się osobistymi spostrzeżeniami i aktywnego angażowania się w poruszane kwestie. Takie

podejście wspiera integracyjne i interaktywne środowisko uczenia się, w którym różne głosy są słyszane i cenione.

Wreszcie, orientacja na sprawiedliwość społeczną ma kluczowe znaczenie dla tego narzędzia. Zachęca ono uczestników i uczestniczki nie tylko do refleksji nad własnymi doświadczeniami nierówności, ale także do krytycznego zbadania struktur systemowych, które utrwalają te nierówności. Wspierając otwarte dyskusje na takie tematy, jak uprzywilejowanie, dyskryminacja i interseksjonalność, narzędzie promuje zaangażowanie w zmiany społeczne. Takie podejście pomaga osobom rozwinąć umiejętności krytycznego myślenia niezbędne do kwestionowania nierówności zarówno w kontekście edukacyjnym, jak i poza nim, dostosowując ich naukę do wysiłków na rzecz sprawiedliwości społecznej.

Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Narzędzie nie wymaga żadnych szczególnych aspektów organizacyjnych poza zapewnieniem pomieszczenia.

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

Jak wspomniano powyżej, tworzenie odważnych przestrzeni nigdy nie jest pozbawione ryzyka dyskomfortu dla osób uczestniczących. Ważne jest, aby zachęcać uczestników i uczestniczki do zaakceptowania dyskomfortu związanego z nowymi perspektywami. Jedną ze strategii, która może w tym pomóc, jest przeczytanie i omówienie eseju Wheatley (2002) *Willing to be Disturbed*, w którym autor wyjaśnia wartość kwestionowania własnych poglądów.

Dlatego ważne jest, aby osoba prowadząca posiadała umiejętności ułatwiające prowadzenie dyskusji, rozwiązywanie nieporozumień i zapewnianie pełnego szacunku i integracyjnego środowiska uczenia się, co może czasem stanowić wyzwanie dla niektórych nauczycieli i nauczycielek.

| Źródła

Ali, D. (2017). Safe spaces and brave spaces. NASPA Research and Policy Institute, 2, 1-13.

Arao, B., i Clemens, K. (2013). From safe spaces to brave spaces. The art of effective facilitation: Reflections from social justice educators. L. Landreman (ed.), *The Art of Effective Facilitation: Reflections from Social Justice Educators*, Sterling, VA: Stylus Publishing, 135-150.

Rozas, L. W. (2007). Engaging dialogue in our diverse social work student body: A multilevel theoretical process model. *Journal of Social Work Education*, 43(1), 5–30. "<https://doi.org/10.5175/JSWE.2007.200400467>"

Simon, J. D., Boyd, R., i Subica, A. M. (2022). Refocusing intersectionality in social work education: Creating a brave space to discuss oppression and privilege. *Journal of Social Work Education*, 58(1), 34-45.

Wheatley, M. (2002). Turning to one another: Simple conversations to restore hope to the future. *The Journal for Quality and Participation*, 25(2), 8.

2.2 MOJA TORBA I JA (ME BAGS)

Osoby autorskie Tolulope Noah i Tasha Souza

Kluczowe elementy Podejście skoncentrowane na osobie studiującej, wiedza empiryczna, skupienie się na kontekstach

| Krótki opis, cele i grupy docelowe

W tym narzędziu pedagogicznym osoby studenckie są proszone o podzielenie się i porównanie w grupie od pięciu do siedmiu przedmiotów osobistych, które mają w swoich torbach lub plecakach. Przedmioty te będą opisywać przeszłą, obecną i przyszłą podróż społeczną każdej osoby, obrazując zmiany tożsamościowe (Noah, 2018).

Celem tego narzędzia pedagogicznego jest umożliwienie osobom uczestniczącym wzajemnego poznania swojej tożsamości oraz budowania zaufania i relacji. Narzędzie to może być wykorzystywane między innymi w pracy ze studentami i studentkami różnych dyscyplin, podczas programów orientacyjnych dla nowych osób studiujących, w trakcie warsztatów budowania zespołu czy dotyczących różnorodności.

| Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?

Narzędzie Moja torba i Ja, wprowadzone przez Tolulope Noah i Tashę Souzę w artykule z 2018 roku, opiera się na kilku podstawowych koncepcjach wspierających skuteczny dialog na temat różnorodności i integracji. Zakłada ułatwianie trudnych debat, tworzenie ustrukturyzowanych, pełnych szacunku środowisk gotowych do omawiania wrażliwych kwestii,

takich jak ucisk i przywileje. Narzędzie to odnosi się do pojęcia mikroagresji i zachęca do mikrooporu w celu przeciwdziałania subtelnej dyskryminacji. Promuje pozytywny klimat komunikacyjny i skuteczną komunikację w celu poprawy interakcji między osobami prowadzącymi a osoby studiującymi. Ponadto zawiera strategie zarządzania konfliktami międzykulturowymi i łagodzenia zagrożeń wynikających ze stereotypów. Tym samym zapewnia, że dyskusje są inkluzywne i wspierające. Ogólnie rzecz biorąc, narzędzie to zapewnia kompleksowe podejście do angażowania się w istotne i konstruktywne rozmowy na trudne tematy.

Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Oczekiwane rezultaty zastosowania narzędzia Me Bags obejmują zwiększoną samoświadomość i wzajemne zrozumienie wśród osób uczestniczących. Dzieląc się osobistymi przedmiotami, które opisują ich przeszłe, teraźniejsze i przyszłe podróże społeczne, uczestnicy i uczestniczki mogą dowiedzieć się o swoich tożsamościach, budując zaufanie i relacje w grupie. Ćwiczenie to promuje empatię, ponieważ osoby zyskują wgląd w różnorodne doświadczenia i perspektywy swoich rówieśników i rówieśniczek. Ponadto osoby uczestniczące rozwijają umiejętności refleksyjnego myślenia, porównując historie swoich prywatnych rzeczy z informacjami, które publicznie prezentują.

Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

Podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych można zastosować narzędzie Me Bags, prosząc osoby uczestniczące o przyniesienie toreb lub plecaków zawierających 5-7 przedmiotów, które reprezentują to, kim są, gdzie byli i dokąd zmierzają (Pearce, 1998). Osoby prowadzące powinny poprowadzić dyskusję grupową, w której uczestnicy i uczestniczki dzielą się na forum grupy swoimi przedmiotami, porównując je. Odpowiadają na pytania dotyczące tego, co te przedmioty mówią o ich tożsamości, kulturach, w których żyją i codziennych potrzebach. Oto niektóre z pytań, które można zadać:

- * Co te przedmioty mówią o tobie, miejscu, które zamieszkujesz, kulturach, w które się angażujesz i/lub działaniach, które podejmujesz?
- * Jak historia (prywatnej) zawartości twojej torby ma się do Twojego obrazu siebie przed samym sobą lub obrazu siebie, który prezentujesz innym?
- * Co mogłoby się innego znaleźć w Twojej torbie? Jakie potencjalnie byłoby codzienne zapotrzebowanie na te przedmioty? (Noah & Souza, 2018).

Biorąc pod uwagę poziom prywatności, który dzielimy z innymi oraz to, jakie przedmioty osobiste nosimy w naszych torbach, ćwiczenie to powinno być wykonywane w małych grupach, aby zapewnić każdej osobie możliwość podzielenia się swoją historią i refleksją.

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

Narzędzie to jest istotne z punktu widzenia podejścia intersekcjonalnego, ponieważ pozwala osobom uczestniczącym eksplorować i wyrażać wiele nakładających się aspektów ich tożsamości poprzez przyniesione przedmioty osobiste. Dlatego też ważne jest, aby wymiary doświadczanych nierówności ujawniały się poprzez opowiedzenie historii przedmiotów. Badając, w jaki sposób przedmioty odzwierciedlają kulturowe zaangażowanie, działania i codzienne potrzeby, osoby uczestniczące mogą zrozumieć, jak różne aspekty ich tożsamości przecinają się i wpływają na ich doświadczenia.

Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

Narzędzie Me Bags łączy osobistą opowieść z namacalnymi przedmiotami, dzięki czemu eksploracja tożsamości staje się bardziej konkretna i możliwa do odniesienia się. To praktyczne podejście zachęca osoby uczestniczące do refleksji nad ich tożsamościowymi podróżami, wypełniając lukę między abstrakcyjnymi koncepcjami tożsamości a rzeczywistymi doświadczeniami. Skupiając się na przedmiotach codziennego użytku, które mają osobiste znaczenie, narzędzie to ułatwia nawiązanie głębszej więzi między osoby uczestniczącymi (Noah & Souza, 2018) i promuje bardziej angażujące i interaktywne środowisko uczenia się.

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Narzędzie Me Bags jest wysoce skoncentrowane na osobach studiujących, ponieważ wymaga od nich refleksji i podzielenia się osobistymi aspektami ich tożsamości, jednocześnie zachęcając do rozmowy i przejęcia kontroli nad ich narracjami. To aktywne uczestnictwo pozwala uczestnikom i uczestniczkom przejąć odpowiedzialność za dyskusję i sprzyja budowaniu relacji. Narzędzie to jest również elastyczne, dzięki czemu można go łatwo dostosować do różnych grup o różnych doświadczeniach i pochodzeniu.

Po drugie, narzędzie to wykorzystuje własne doświadczenia i osobiste artefakty osób uczestniczących. Dzieląc się przedmiotami, które mają osobiste znaczenie, studenci i studentki budują wiedzę empiryczną na temat własnej tożsamości i tożsamości swoich rówieśników i rówieśniczek, dzięki czemu abstrakcyjne pojęcia, takie jak przywileje, marginalizacja i tożsamość kulturowa, stają się bardziej przystępne i uchwytnie.

Wreszcie, narzędzie to sytuje tożsamości intersekcjonalne w kontekście codziennego życia i przedmiotów. Osobiste artefakty symbolizują różne kulturowe, społeczne i indywidualne doświadczenia, które przecinają się w wyjątkowy sposób. Pozwala to osobom uczestniczącym na zbadanie znaczenia czasu i miejsca w kształtowaniu ich tożsamości i doświadczeń.

| Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Wdrażanie narzędzia nie wymaga żadnych szczególnych aspektów organizacyjnych, poza zapewnieniem miejsca do rozwijania aktywności.

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

Wdrożenie narzędzia Moja torba i Ja może wiązać się z kilkoma wyzwaniami. Po pierwsze, osoby uczestniczące mogą czuć się niekomfortowo, dzieląc się osobistymi przedmiotami i historiami, co może utrudniać otwartą i szczerą komunikację. Po drugie, osoby prowadzące dyskusję muszą stworzyć wspierające i nieoceniające środowisko, aby temu zaradzić. Kolejnym wyzwaniem jest zachowanie wrażliwości na różnice kulturowe i granice osobiste, ponieważ niektóre przedmioty lub historie mogą być głęboko intymne lub wywoływać silne emocje. Prowadzące osoby muszą być przygotowane do uważnego radzenia sobie z takimi sytuacjami i zapewnienia odpowiedniego wsparcia. Ponadto mogą pojawić się wyzwania logistyczne, takie jak zapewnienie, że wszystkie osoby przyniosą wymagane przedmioty, jak i efektywne zarządzanie czasem, aby wszyscy mogli się nimi podzielić.

| Źródła

Nagda, B. A., Spearmon, M. L., Holley, L. C., Harding, S., Balassone, M. L., Moise-Swanson, D., & Mello, S. D. (1999). Intergroup dialogues: An innovative approach to teaching about diversity and justice in social work programs. *Journal of Social Work Education*, 35(3), 433–449. <https://doi.org/10.1080/10437797.1999.10778980>

Noah, T., & Souza, T. (2018). What to do before, during, and after difficult dialogues about diversity. https://scholarworks.boisestate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=ctl_teaching

Pearce, J.A. (1998). What works for me: First-day class activities. *Teaching English in the Two-Year College*, 25(2), 161-165. <http://bit.ly/2b131Ls>

Simon, J. D., Boyd, R., & Subica, A. M. (2022). Refocusing intersectionality in social work education: Creating a brave space to discuss oppression and privilege. *Journal of Social Work Education*, 58(1), 34-45.

2.3 MÓWIĄCE KRĘGI (TALKING CIRCLES)

Osoby autorskie Fil a l'agulla Cooperative

Kluczowe elementy Podejście skoncentrowane na osobie studiującej, orientacja na sprawiedliwość społeczną, skupienie się na kontekstach

| Krótki opis, cele i grupy docelowe

Narzędzie to angażuje osoby uczestniczące w pogłębioną refleksję i dyskusję poprzez dwuczściowe ćwiczenie. W pierwszej części, znanej jako „wyzwalacz”, przedstawiony zostaje w grupie scenariusz związany z daną kwestią, zachęcając osoby do rozważenia różnych możliwych reakcji. W drugiej części, zwanej „mówiące kręgi”, osoby uczestniczące zastanawiają się nad scenariuszem, rozważają cztery opcje odpowiedzi, a następnie przechodzą do rogu pokoju, który reprezentuje ich wybór.

Według spółdzielni Fil a l'agulla (2021) celem tego narzędzia jest:

- * Podniesienie świadomości z perspektywy intersekcjonalnej na temat stereotypów i ich wpływu na budowanie tożsamości,
- * Zwiększenie świadomości dynamiki władzy w grupie zajęciowej,
- * Ułatwienie dialogu w czasie rzeczywistym w grupie,
- * Rozpoznanie i zajęcie się sytuacjami dyskryminacji w grupie oraz potrzebą naprawienia wyrządzonych przez nie szkód,
- * A także podjęcie pierwszego kroku w kierunku zobowiązania się do wyeliminowania przemocy ze względu na płeć i wszelkich form dyskryminacji w związkach intymnych.

Aquesta eina pot utilitzar-se amb alumnes de diferents disciplines i nivells, promovent així un espai d'aprenentatge inclusiu i crític.

| Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia

Źródłem Talking Circles jest wiedza i kosmowizja (wizja świata) rdzennych mieszkańców Ameryki Północnej i Nowej Zelandii. Głęboko wspólnotowa wizja zakorzeniona jest w środowisku naturalnym i rozumie relacje oraz konflikty jako fundamentalny aspekt życia i zrównoważonego rozwoju. Jedną z głównych praktyk zawartych w kręgu to użycie przedmiotu do wskazania osoby, która zabierze głos.

| Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Głównymi rezultatami zastosowania tego narzędzia jest stworzenie społeczności poprzez dzielenie się doświadczeniami, przemyśleniami i emocjami, co ułatwia budowanie więzi i poczucia przynależności. Dzielenie się doświadczeniami pomaga także budować relacje i sieci wsparcia oraz rozwijać głębokie poczucie wspólnoty. Ułatwia również lepsze wzajemne poznanie się. Krąg jest przestrzenią do przyjmowania różnorodności, zwłaszcza tych aspektów, które grupa ma tendencję marginalizować lub dyskryminować. Istotne jest także docenianie i uznawanie różnych elementów tożsamości za część wytwarzanej wspólnoty. Gdy to się dzieje, wyobrażenia osób w grupie otwiera się na inne sposoby bycia, działania i wyrażania siebie.

Narzędzie to pomaga zapobiegać konfliktom, jak i interweniować w sytuacjach konfliktowych, dyskryminacji i zastraszania. Dzięki temu narzędziu przemoc i napięcie zmniejszają się, dyskryminacja maleje, a konflikt znajduje przestrzeń do wyrażenia siebie i rozwiązania, zanim

szkody staną się nieodwracalne. Ponadto pomaga rozwijać umiejętności społeczne, relacyjne i osobiste. Mówienie i słuchanie w kręgu ułatwiają rozwój umiejętności, takich jak przemawianie przed grupą, identyfikowanie uczuć, nazywanie emocji i pielęgnowanie empatii.

Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

W pierwszej części sesji, nazywanej „wyzwalaczem”, przedstawia się scenariusz związany z daną kwestią, zachęcając uczestników do rozważenia różnych możliwych reakcji. W drugiej części, zwanej „mówiące kręgi”, osoby uczestniczące zastanawiają się nad scenariuszem, rozważając cztery możliwe opcje reakcji, a następnie przechodzą do rogu pokoju, który reprezentuje ich wybór danej opcji.

Talking Circle jest uważane za bardzo skuteczne narzędzie do zarządzania konfliktami w grupie. To właśnie w tych trudnych momentach często przypomina się o potencjale tej metodologii. Chociaż w takich przypadkach można ją wykorzystać do osiągnięcia celów, jej skuteczność jest znacznie zmniejszona, jeśli grupa nie jest zaznajomiona z tym narzędziem. W związku z tym zaleca się regularne korzystanie z tego narzędzia. Praktyka ta pozwala jednostkom stać się biegłymi w metodologii, ułatwia nabywanie odpowiednich umiejętności, zwiększa wiedzę i wzmacnia więzi w grupie oraz pomaga w zapobieganiu konfliktom.

Rysunek 1. Przykład Kręgu Rozmowy przeprowadzonego podczas warsztatu zorganizowanego przez Fil a l'Agulla.

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

Ćwiczenie ma na celu systematyczne mapowanie różnych form dyskryminacji, które przejawiają się w grupie. Ponadto podnosi świadomość na temat przemocy ze względu na płeć i w przeciwieństwie z innymi przesłankami nierówności, takimi jak klasa społeczna, rasa, zdrowie i inne. Otwartość proponowanej w ćwiczeniu sytuacji zapewnia dogłębne rozważanie koncepcji intersekcjonalności.

Ogólnie rzecz biorąc, ćwiczenie to nie tylko zwiększa świadomość dyskryminacji i przemocy ze względu na płeć, ale także wyposaża zarówno osoby uczestniczące w warsztacie, jak i moderatorów i moderatorki w wiedzę potrzebną do zajęcia się tym problemem i jego złagodzenia w środowisku edukacyjnym.

| Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

Narzędzie *Talking Circles* w innowacyjny sposób łączy rdzenne tradycje ze współczesnymi praktykami edukacyjnymi w celu wspierania dialogu integracyjnego i rozwiązywania konfliktów. Podejście to ułatwia systemowe spojrzenie na dynamikę grupy, zachęcając osoby uczestniczące do rozważenia różnych perspektyw i kontekstu społecznego. Stosuje również naprawcze podejście do zarządzania konfliktami, zajmując się szkodami, rozumiejąc potrzeby stron konfliktu i proponując środki mające na celu przywrócenie relacji. Wreszcie, przynosi zmianę w relacjach władzy poprzez wyrównanie dynamiki między osobą moderującą a osobami uczestniczącymi, tworząc środowisko współpracy.

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Narzędzie *Talking Circles* podkreśla znaczenie kontekstów, w jakich funkcjonujemy, poprzez wspólną przestrzeń, w której osoby uczestniczące mogą eksplorować społeczne, kulturowe i relacyjne środowiska swoich doświadczeń. Narzędzie to pozwala osobom zastanowić się nad szerszymi kontekstami społecznymi i instytucjonalnymi, które wpływają na nasze myśli, działania i relacje.

Po drugie, zakorzenione w zasadach sprawiedliwości społecznej, *Talking Circles* tworzy przestrzeń do dialogu na temat doświadczeń dyskryminacji i przemocy. Narzędzie to ułatwia krytyczne zaangażowanie się w kwestie systemowe, umożliwiając jednostkom uznanie i zajęcie się szkodami spowodowanymi przez ucisk. Koncentrując dyskusje na interseksjonalności, Mówiące kręgi umożliwiają osobom rozpoznanie i zakwestionowanie nierówności w wielu wymiarach, takich jak np. rasa, płeć, klasa i indywidualne zdolności, kultywując zaangażowanie w zmiany społeczne.

Po trzecie, *Talking Circles* stawia osoby uczestniczące w centrum procesu uczenia się, pozwalając każdej osobie wyrazić swoje myśli i emocje w pełnym szacunku i egalitarnym środowisku. Metoda ta zachęca do autorefleksji i aktywnego słuchania, dzięki czemu jest to podejście skoncentrowane na osobie studenckiej, które zwiększa zaangażowanie w i odpowiedzialność uczestników i uczestniczek za dyskusje.

Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Potrzebna jest otwarta przestrzeń, w której można stanąć w kręgu i poruszać się swobodnie, tworząc osobne małe grupy. Niezbędny jest również przedmiot służący do przekazywania głosu. W rozmowach w kręgu ten przedmiot, często nazywany po prostu gadżetem, przekazywany jest w celu wskazania osoby, która ma prawo do zabrania głosu. Przedmiot ten ma znaczenie symboliczne, promując słuchanie z szacunkiem i zapewniając, że każdy ma szansę podzielić się swoją opinią

bez przerywania. Obiektem tym może być cokolwiek znaczącego dla grupy, takiego jak kamień, pióro lub patyk, a jego znaczenie jest wyjaśniane osobom uczestniczącym tak, aby podkreślić jego rolę w kręgu.

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

Ćwiczenie to przedstawia sytuację, w której należy dokonać wyboru. Może to prowadzić do nieporozumień i ważne jest, aby traktować je z uwagą i zapewnić przestrzeń dla redukcji napięć.

Co więcej, zamknięcie ćwiczenia jest bardzo ważne. Czasami to, co wydarzyło się w kręgu, może być bardzo emocjonalne i poruszyć niektórymi osobami. Należy podejść do tego z wrażliwością i cierpliwością.

Źródła

Coll-Planas, G., Rodó-Zárate, M., & García-Romeral, G. (2021). *Mirades polièdriques: Guia per a l'aplicació de la interseccionalitat en la prevenció de violència de gènere amb menors*.

Competències IEPD. (n.d.). *Cercles de paraula*. Competències IEPD. Retrieved July 29, 2024, from <http://competenciesiepd.edualter.org/ca/tecniques/cercles-de-paraula>

Fil a l'agulla. (2020). *Teoria Cercles de Paraula*. Fil a l'agulla. Retrieved July 29, 2024, from <https://filalagulla.org/wp-content/uploads/2020/05/Teoria-Cercles-de-Paraula-ok.pdf>

2.4 MAPY PLASTYCZNE (RELIEF MAPS)

Osoby autorskie María Rodó-Zárate

Kluczowe elementy Zorientowanie na konteksty, zorientowanie na sprawiedliwość społeczną, wiedza oparta na doświadczeniu

| Krótki opis, cele i grupy docelowe

Mapy plastyczne (inaczej: reliefowe) to narzędzie służące systematycznemu zbieraniu danych o doświadczeniach w różnych kontekstach i miejscach. Badania te analizują nierówności społeczne z perspektywy intersekcjonalności w trzech wymiarach: społecznym (pozycje i tożsamości związane z płcią, klasą społeczną, etnicznością, wiekiem itd.), geograficznym (miejsca codziennego życia), psychologicznym (wpływ na emocje).

Intersekcjonalność zakłada, że doświadczenia opresji nie mogą być zrozumiane poprzez jedną przesłankę (np. płeć, klasę społeczną czy etniczność). Wymaga to analizy wzajemnych relacji tych czynników i ich wpływu na nasze doświadczenia. To właśnie stanowi podstawę map plastycznych oraz główny cel ich stosowania.

Mapy plastyczne powstały w ramach badań akademickich, szczególnie w obszarze studiów geograficznych wykorzystujących perspektywę feministyczną i intersekcjonalną. Proponowany model mógłby być jednak użyteczny podczas zajęć na uczelniach (Baylina & Rodó-de-Zárate, 2016) oraz w wielu innych obszarach, ponieważ problem nierówności społecznych, emocji i miejsca ma charakter przekrojowy. Teoretyczne

podstawy map wywodzą się ze studiów genderowych, mogą być natomiast stosowane w odniesieniu do wielu zjawisk, takich jak homofobia, islamofobia, klasizm, ageizm, rasizm, ksenofobia, ableizm, narodowość i inne.

Możliwe obszary zastosowania obejmują: badania w naukach społecznych, edukację zdrowotną, nauki o sporcie, nauczanie, doradztwo, zarządzanie firmami lub organizacjami.

Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?

Narzędzie bazuje na założeniach intersekcjonalności oraz geografii feministycznej. Wcześniej emocje były pomijane w badaniach nad nierównościami społecznymi, a to właśnie one ujawniają wiele form dyskryminacji. Upokorzenie, strach, poczucie wrogości czy wykluczenia to kluczowe wskaźniki nierówności.

Perspektywa geograficzna zazwyczaj nie jest uwzględniana w debatach na temat intersekcjonalności, choć miejsce odgrywa kluczową rolę w dynamice intersekcjonalnej i pomaga zrozumieć jej płynną, zmienną naturę. Różne miejsca mogą wpływać na nasze doświadczenia. Na przykład sytuacja młodej kobiety może być inna w domu rodzinnym, inna podczas samotnego powrotu nocą, a jeszcze inna podczas wspinaczki z przyjaciółmi. Dynamika ta zmienia się również w zależności od tego, czy kobieta jest biała, migrancka czy transpłciowa.

Relacja między pozycjami społecznymi, miejscami i emocjami stanowi podstawę map plastycznych, które zbierają i przedstawiają te doświadczenia w uproszczony sposób.

Metodologia ta została opracowana na podstawie badań doktoranckich Marii Rodó de Zárata w zakresie geografii feministycznej. Koncentrowały się one na dostępie młodzieży do przestrzeni publicznej w średniej wielkości katalońskim mieście Manresa. Narzędzie okazało się niezbędne do systematyzacji doświadczeń opisywanych przez młode osoby – grupy różnorodnej pod względem płci, orientacji seksualnej, pochodzenia, klasy społecznej i wieku. Młode kobiety obawiały się przestrzeni publicznej z powodu swojej płci, lecz kobiety pochodzenia marokańskiego nie wychodziły nocą i w związku z tym nie odczuwały strachu. Lesbijki bały się agresji o podłożu homofobicznym, co znacznie ograniczało ich dostęp do przestrzeni publicznej. Młodzi mężczyźni zazwyczaj nie odczuwali strachu, choć geje dzielili poczucie podatności na zagrożenia z lesbijkami.

Również miejsce zamieszkania – centralne lub peryferyjne – miało znaczenie. Ograniczenia w dostępie nie wynikały z barier fizycznych, z jakichś określonych zakazów czy kar, lecz były efektem emocji takich jak strach, poczucie kontroli czy wykluczenia. Osoby homoseksualne często czuły, że nie mogą okazywać uczuć publicznie, ponieważ ich rodzin

Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Celem ćwiczenia jest to, aby uczestnicy refleksyjnie przyjrzeni się swoim pozycjom intersekcjonalnym i zyskali świadomość emocjonalnych skutków tych pozycji. Refleksja ta pozwala zrozumieć, w jaki sposób pozycje, jakie zajmujemy w strukturach władzy, wpływają na nasze odczucia w różnych przestrzeniach życia codziennego i jak te emocje są nierównomiernie doświadczane. Refleksja nad własnymi doświadczeniami umożliwia zrozumienie skutków nierówności społecznych oraz je zwizualizować.

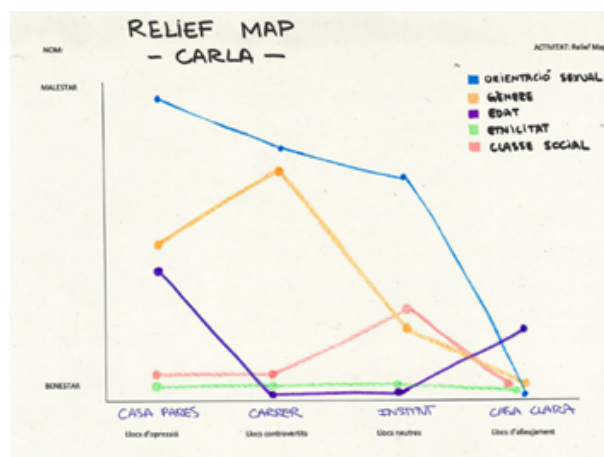
Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

Osoby uczestniczące zaczynają od wyboru miejsc istotnych w ich codziennym życiu (dom, miejsce nauki, praca, miejsca, które często odwiedzają itp.). Następnie rysują tabelę, w której notują, jakie emocje odczuwają w każdym z tych miejsc.

LLOCS	Com em sento per causa de la meua/ el meu SEXUALITAT	Com em sento per causa de la meua/ el meu GÈNERE	Com em sento per causa de la meua/ el meu EDAT	Com em sento per causa de la meua/ el meu ÈTNIA	Com em sento per causa de la meua/ el meu CLASSE
CASA MEVA (PARES)	AGRAÏMENT. Els meus pares no accepten que tingués una noia.	Em fan fer moltes coses a mi que de més grans.	Tant. A mi no ajuda. En canvi, em tracten com una noia petita.	Bé	Bé
CARRER	Moltes vegades sentiu dit que ara no tinc accés a feina amb la classe social que tinc.	Com a noia tinc por de no ser "convencional". No m'ajuden.	Bé. Ningú em canvia.	Bé	Bé
INSTITUT	He tingut alguns conflictes en practicar-me ho a l'aportació que no.	Bé, però quan juguem a futbol no em tracten igual.	Bé	Bé	Bé, però sempre sentiu dit que tinc algun grup d'afiliació en algun moment de la meua vida.
CASA CLARA	Ara que he sentit molt bé. És perquè he tingut moltes experiències.	Molt bé.	Bé, però ella és una persona i se m'ajuda la meua professora.	Bé	Bé. Una jo treballa.

Rysunek 2. Tabela miejsc i pozycji Carli, 17-letniej białej lesbijki. Przykład zaczerpnięty z warsztatu przeprowadzonego przez autorkę narzędzia, Marię Rodó-Zárate

Kolejnym krokiem jest sklasyfikowanie tych miejsc do jednej z czterech kategorii: miejsca opresji, miejsca kontrowersji, miejsca neutralne oraz miejsca ulgi. Na koniec osoby uczestniczące tworzą swoją mapę plastyczną. Ćwiczenie to wymaga głębokiej refleksji nad własnymi doświadczeniami, co często prowadzi do uświadomienia sobie sytuacji związanych z dyskryminacją i uprzywilejowaniem.

Rysunek 3. Mapa Reliefowa Carli, 17-letniej białej lesbijki. Przykład zaczerpnięty z warsztatu przeprowadzonego przez autorkę narzędzia, Marię Rodó-Zárate

Tworzenie map reliefowych w formie papierowej jest szczególnie przydatne w sytuacjach, gdy jest wystarczająco dużo czasu, próbki są niewielkie, a priorytetem jest przestrzeń kolektywna do dyskusji i dzielenia się doświadczeniami. Używanie papieru i kolorowych kredek to także dobre rozwiązanie dla niektórych grup, a odręczne notatki i końcowy rysunek mogą dostarczyć cennych informacji uzupełniających. Istnieje również możliwość tworzenia map w formie cyfrowej za pośrednictwem strony internetowej (<https://reliefmaps.upf.edu/>), co jest szczególnie przydatne.

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

To narzędzie jest głęboko zakorzenione w teoriach feminizmu intersekcjonalnego oraz debatach na temat feministycznej geografii, ponieważ uwzględnia zależności między pozycjami społecznymi, miejscami doświadczania i emocjami, które wynikają z ich połączenia. Płeć, pochodzenie etniczne czy pozycja klasowa każdej osoby to wymiary, które w różny sposób wpływają na jej codzienne życie. Jednocześnie ludzie nie odczuwają emocji w ten sam sposób w domu rodzinnym, w przestrzeni publicznej, w gronie przyjaciół, w grupie aktywistycznej czy w portalach społecznościowych.

| Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

Innowacyjny charakter tego narzędzia polega na tym, że pozwala studentom na refleksję nad własnym intersekcjonalnym doświadczaniem opresji i uprzywilejowania w codziennym życiu. Jednocześnie wspiera rozwijanie empatii między osobami zajmującymi różne pozycje w ramach różnych wymiarów nierówności, zachęca do inicjowania debat oraz oferuje wspólny język do wymiany myśli. Dodatkowo wizualna forma w przystępny sposób ukazuje nierówności społeczne. W kontekście szkolnictwa wyższego narzędzie to może wzmacniać myślenie krytyczne oraz wspierać tworzenie bardziej inkluzywnego środowiska akademickiego, pomagając studentom zrozumieć i analizować złożone problemy społeczne.

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Po pierwsze narzędzie to podkreśla znaczenie kontekstu – ukazuje, jak doświadczanie uprzywilejowania lub opresji jest kształtowane przez konkretne miejsce i czas. Dzięki temu osoby studenckie mogą powiązać teoretyczne pojęcia z własnymi doświadczeniami życiowymi oraz kontekstem społeczno-kulturowym.

Po drugie ukierunkowanie narzędzia na kwestię sprawiedliwości społecznej sprzyja krytycznej refleksji nad systemami władzy i nierówności, a przy tym powiązaniu ich z własnymi przeżyciami oraz doświadczeniami rówieśników. Wspólne refleksje mogą prowadzić do wzrostu empatii między osobami studenckimi oraz do zaangażowania w

przeciwdziałanie dyskryminacji – zarówno w sali wykładowej, jak i poza nią.

Podejście koncentrujące się na indywidualnych i zbiorowych emocjach oraz doświadczeniach życiowych osób studenckich sprawia ponadto, że proces nauki staje się bardziej angażujący i osobisty. W rezultacie promuje ono aktywne uczestnictwo, głębszą refleksję i przyczynia się do tworzenia bardziej inkluzywnego środowiska akademickiego.

Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Narzędzie to można wykorzystać w przestrzeni fizycznej, używając wydrukowanych map oraz różnokolorowych ołówków, lub w środowisku cyfrowym, korzystając ze strony internetowej: <https://reliefmaps.upf.edu/>.

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

Pod koniec warsztatów z wykorzystaniem map reliefowych przewidziana jest dyskusja na temat wpływu intersekcjonalnych pozycji na codzienne życie (około 30 minut). Aby przeprowadzić tę debatę, konieczne jest stworzenie przestrzeni zaufania, co może stanowić wyzwanie. Osoby autorskie proponują zestaw pytań mających na celu zachęcenie do rozmowy. Choć niektóre z tych pytań stanowią cenny punkt wyjścia do integracji i refleksji, mogą również nastroczać trudności. To ważne, aby

podchodzić do nich z ostrożnością. Najbardziej wymagające pytania to:

- * *Jakie emocje zostały powiązane u Ciebie z podkreślonymi punktami?* To pytanie wymaga rozmowy o emocjach związanych z wrażliwymi tematami, co dla niektórych osób może być trudnym zadaniem.
- * *Które miejsca określasz jako miejsca opresji, kontrowersji, neutralności, ukojenia?* To pytanie wskazuje na miejsca opresji, co może skłonić uczestników do emocjonalnego powrotu do tych miejsc i wywołać trudne uczucia.
- * *W jaki sposób twoje postawy przyczyniają się do dobrostanu innych osób lub odczuwania przez nie dyskomfortu?* To pytanie porusza temat odpowiedzialności w grupie, co dla niektórych może być trudne. Ważne, aby podejść do tego pytania w sposób konstruktywny, a nie obwiniający.

| Źródła

Relief Maps. (n.d.). About. Relief Maps. Retrieved July 27, 2024, from <https://reliefmaps.cat/en/about>

Baylina, Mireia and Rodó-de-Zárate, Maria (2016) "New visual methods for teaching intersectionality from a spatial perspective in a geography and gender course". *Journal of Geography in Higher Education*. Vol. 40. Issue 4. 608 – 620.

Coll Planas, G., Rodó Zárate, M., & García Romeral, G. (2021). *Mirades polièdriques: Guia per a l'aplicació de la interseccionalitat en la prevenció de violències de gènere amb joves*.

2.5 WARSZTATY Z MAPOWANIA CIAŁA (BODYMAPPING WORKSHOP)

Osoby autorskie Jane Solomon

Kluczowe elementy Enfocament en els contextos: coneixement experiencial; transdisciplinarietat

| Krótki opis, cele i grupy docelowe

Mapowanie ciała to wizualna i holistyczna metoda wykorzystywana do badania i wyrażania osobistych doświadczeń oraz odczuć płynących z ciała. Polega na tworzeniu szczegółowych map, które przedstawiają fizyczne, emocjonalne i psychologiczne stany ciała, a tym samym prowadzą do pogłębienia samowiedzy, refleksji oraz rozwijają umiejętność komunikowania własnej cielesności.

Ćwiczenie ma na celu pogłębione spojrzenie na doświadczane przez nas samych złożone nierówności i na to, jak różne tożsamości wpływają na kształtowanie się naszej tożsamości zawodowej. Można je przeprowadzić w grupie, opracowując wizualne ćwiczenie uobecnione, skupiające się na wspomnieniach naszych ciał. Poprzez tę praktykę uczestnicy reflektują, lokalizują i omawiają różne wspomnienia dotyczące doświadczeń dyskryminacyjnych oraz dzielą się z grupą swoimi strategiami oporu wobec nich.

To narzędzie pedagogiczne może być wykorzystywane z osobami studiującymi różne dyscypliny, z edukatorami i edukatorkami, trenerami i trenerkami, doradcami i doradczyniami, terapeutami i terapeutkami, grupami społecznymi, zespołami korporacyjnymi lub aktywistami i aktywistkami czy grupami rzeczniczymi.

Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?

Początkowo mapowanie ciała było opartą na sztuce strategią samoeksploracji dla osób żyjących z HIV/AIDS, której celem było uwypuklenie wpływu czynników socjopolitycznych na ich życie (Solomon, 2002). Metodologia ta została zaadaptowana na potrzeby różnych grup. Wykorzystywano ją do budowania wspólnot działających na rzecz ludzkości i zmian politycznych (Ebersöhn, 2015; Gastaldo i in., 2013), w obszarze pracy socjalnej (Skop, 2016), w pracy terapeutycznej (Britton, Kinderman & Carlin, 2020) oraz w edukacji (Botha, 2017; Maina i in., 2014).

Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Dzięki zaangażowaniu w obszary afektywne, poznawcze i psychomotoryczne osoby studenckie zyskują całościowe zrozumienie swoich ciał jako miejsc wiedzy i doświadczenia. Pomaga im w tym wizualna forma ekspresji (Maykut, 2021). Proces ten wspiera samoświadomość oraz empatię – umiejętności kluczowe dla ich przyszłych tożsamości zawodowych (Botha, 2017). Mapowanie ciała sprzyja także krytycznemu myśleniu i praktyce refleksyjnej. Interpretując i komunikując swoje doświadczenia cielesne, osoby studenckie mogą lepiej zrozumieć praktyki innych.

Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

To ćwiczenie można podzielić na trzy sesje.

W pierwszej sesji każdy student wybiera pozycję ciała, która odzwierciedla jego postawę jako profesjonalisty/profesjonalistki. Inna osoba (z kadry dydaktycznej lub z grupy) przy użyciu kredy albo ołówka przenosi ten obraz na papier. Następnie osoby uczestniczące wybierają swój „symbol mocy”, który reprezentuje ich osobiste przekonania i wartości. Może to być na przykład dążenie do prawdy lub traktowanie wszystkich z szacunkiem. Decydują, gdzie umieszczą ten symbol (na ciele lub poza jego obrębem) i uzasadniają wybór konkretnej lokalizacji. Na koniec tworzą „osobiste hasło” (np. powiedzenie, wiersz, piosenkę itp.), które opisuje ich filozofię życia, i nanoszą je na mapę ciała.

Druga sesja koncentruje się na autoekspresji dotyczącej zdrowia fizycznego, emocjonalnego i społecznego osób uczestniczących. Chodzi o to, w jaki sposób widzą same siebie – nie o to, jak są postrzegane przez inne osoby czy jak chciałyby być widziane. Nie ma żadnych oczekiwań, wyników, reguł ani określonej procedury realizacji tej podróży. Każda osoba tworzy unikalną formę wyrażenia siebie. Mapa zostanie podzielona na trzy części: twarz, ciało i przestrzeń poza ciałem.

*Rysunek 4. Warsztat mapowania ciała według Harries i Solomona (2018).
Els Bampanani. Grupa kobiet. Kapsztad.*

Wreszcie w trzeciej sesji osoby dzielą się swoimi opowieściami, co prowadzi do pogłębienia dyskusji i wzajemnego zrozumienia. Narracje odzwierciedlają kształtowany przez wrażliwość proces poznania, dlatego dzielenie się swoją pracą lub uczestniczenie w tym procesie powinno być postrzegane jako demokratyczny akt edukacji (hooks, 1994). Przed rozpoczęciem tej sesji należy ustalić podstawowe zasady. Wybranie bezpiecznego miejsca do prezentacji map ciała i opowiedzenia o nich umożliwi zrozumienie znaczenia wielorakich wpływów na osobowość – uznanie, że każda jednostka ma unikalną historię wyrażoną za pomocą jej mapy ciała.

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

To narzędzie jest istotne z perspektywy intersekcjonalnej, ponieważ umożliwia studentom eksplorację i wyrażanie, w jaki sposób różne aspekty ich tożsamości — takie jak rasa, płeć, kultura czy osobiste przekonania — nakładają się na siebie i wpływają na ich zawodową postawę i wartości. Poprzez wizualne mapowanie tych interakcji narzędzie sprzyja głębszemu zrozumieniu, w jaki sposób różnorodne doświadczenia i tożsamości kształtują indywidualną perspektywę oraz zachowanie, wzmacnia tym samym empatię i inkluzywność.

Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

Mapa ciała łączy sztuki wizualne z praktykowaniem refleksji, wspiera uczenie o nierównościach społecznych poprzez rozpoznawanie ich obecności w doświadczeniu cielesnym. Ta metoda rozwija samoświadomość, empatię i krytyczne myślenie, co czyni ją cennym narzędziem do wykorzystania w dziedzinach związanych ze zdrowiem i usługami społecznymi. Badania wykazały również, że ma ona wartość terapeutyczną (Skop, 2016).

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Po pierwsze mapowanie ciała wydobywa to, w jaki sposób konteksty społeczno-polityczne, kulturowe i osobiste kształtują specyficzne doświadczenia osób studenckich. Za pośrednictwem wizualnego przedstawienia doświadczeń nierówności, uprzywilejowania i władzy zyskuje się wgląd w to, jak różne środowiska i sytuacje wpływają na osobiste (i zawodowe) tożsamości oraz ogólną pozycję społeczną.

Po drugie narzędzie, które powstało w obszarze zdrowia, czerpie z różnych dziedzin, takich jak sztuka, psychologia, socjologia i edukacja. Jako takie łączy praktykowanie refleksji ze sztukami wizualnymi i proponuje kompleksowe podejście do rozwoju osobistego oraz zawodowego. Pomaga dostrzec, jak przenikające się aspekty tożsamości wpływają na zachowania i indywidualną perspektywę. Może być z powodzeniem stosowane w różnych dyscyplinach.

Ponadto w mapowaniu ciała pierwszorzędne miejsce zajmuje wiedza oparta na doświadczeniu, ponieważ w trakcie ćwiczenia osoby studenckie snują refleksje nad swoimi ucieleśnionymi doświadczeniami dyskryminacji lub uprzywilejowania. Ta metoda pozwala im wizualizować przeżycia i opowiadać o nich, a w efekcie zrozumieć, w jaki sposób pozycje społeczne wpływają na osobiste i zawodowe tożsamości.

Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Pierwotnie przy tworzeniu map wykorzystywano rysunki ciał w ich naturalnej wielkości. Oczywiście można używać takich rysunków, ale – aby zredukować koszty – można zastosować także mniejsze formaty na płótnie lub papierze. Osobom uczestniczącym w zajęciach należy zapewnić materiały plastyczne takie jak akryle, pędzle, kredki, węgiel, kredki pastelowe, filc, brokat, naklejki, cekiny czy akwarele. Szeroki wybór materiałów pobudzi ich kreatywność.

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

To narzędzie może wiązać się z wieloma wyzwaniami. Uczestnicy i uczestniczki, dzieląc się osobistymi i emocjonalnymi kwestiami dotyczącymi swojej tożsamości, mogą czuć się niekomfortowo, obawiać się odsłonięcia. Zapewnienie atmosfery wzajemnego szacunku i wrażliwości na drugą osobę może być problematyczne, zwłaszcza w przypadku pracy z różnorodnymi grupami. Niektóre osoby mogą odczuwać lęk związany ze swoimi zdolnościami artystycznymi, co może ograniczyć ich zaangażowanie. Proces jest czasochłonny i wymaga starannego zaplanowania, aby zmieścić się w programie. Warto również dodać, że różne interpretacje symboli i ekspresji mogą prowadzić do nieporozumień.

| Źródła

Botha, C. S. (2017). Using metaphoric body-mapping to encourage reflection on the developing identity of pre-service teachers. *South African Journal of Education*, 37(3).

Britton, E., Kindermann, G., i Carlin, C. (2020). Surfing and the sense: Using body mapping to understand the embodied and therapeutic experiences of young surfers with Autism. *Global Journal of Community Psychology Practice*, 11(2), 1-17.

Harries, J., & Solomon, J. (2018). Body mapping: to explore the embodied experiences of contraceptive methods and family planning with women in South Africa.

Hooks, B. (1994). Teaching to transgress: Education as the practice of freedom. *Journal of Leisure Research*, 28(4), 316.

Maina, G., Sutankayo, L., Chorney, R., i Caine, V. (2014). Living with and teaching about HIV: Engaging nursing students through body mapping. *Nurse Education Today*, 34(4), 643-647.

Maykut, C. (2021). Maturing Professional Selfhood through Body Mapping. *Journal of Health and Caring Sciences*, 3(1), 66-76. <https://doi.org/10.37719/jhcs.2021.v3i1.rna003>

Skop, M. (2016). The art of body mapping: A methodological guide for social work researchers. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 28(4), 29-43.

Solomon, J. (2002). "Living with X": A body mapping journey in time of HIV and AIDS. *Facilitator's Guide. Psychosocial Wellbeing Series*.

2.6 SIEĆ TOŻSAMOŚCI (IDENTITY WEB)

Osoby autorskie Sarah K. Ahmed

Kluczowe elementy Podejście skoncentrowane na osobie studiującej, skupienie się na kontekstach, orientacja na sprawiedliwość społeczną

| Krótki opis, cele i grupy docelowe

Sieć tożsamości (*Identity Web*) to narzędzie graficzne, które wizualnie mapuje różne aspekty tożsamości jednostki, takie jak atrybuty osobiste, społeczne i kulturowe.

Celem jest wspieranie samoświadomości, empatii, więzi i głębszego wglądu w to, jak cechy osobiste, społeczne i kulturowe wpływają na nasze doświadczenia i perspektywy.

Sieci tożsamości mogą być wykorzystywane, gdy osoby studiujące przedstawiają się osobie prowadzącej zajęcia, gdy chcemy nawiązać kontakt z osobami studiującymi i pomóc im nawiązać kontakt ze sobą nawzajem. Można je stosować podczas czytania o bohaterze lub bohaterce albo jakiejś postaci historycznej, przy czym każda osoba tworzy sieć dla tej osoby. Sieci te są budowane, gdy grupa dowiaduje się więcej o jakiejś osobie lub gdy pracuje nad budowaniem zrozumienia i empatii dla konkretnej osoby lub grupy ludzi, o których możemy mieć niewielką wiedzę (Ahmed, 2018).

Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?

Sara K. Ahmed jest autorką książki *Being the Change: Lessons and Strategies to Teach Social Comprehension* (2018). Narzędzie „sieci tożsamości” opiera się na teoriach tożsamości społecznej, intersekcjonalności i uczeniu się opartym na dociekaniu. Uczenie się oparte na dociekaniu zachęca osoby do pogłębionej refleksji nad swoją tożsamością i zaangażowania się w istotne dyskusje z innymi. Praca Sary K. Ahmed podkreśla znaczenie integracji umiejętności czytania i pisania oraz tożsamości społecznej w edukacji.

Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Relacje w grupie, refleksje na temat tożsamości, podnoszenie świadomości na temat doświadczeń intersekcjonalnych, które są unikalne dla każdej osoby i mogą być ze sobą powiązane, nauka zadawania osobistych pytań z szacunkiem i zastanawianie się nad tymi elementami tożsamości, które mogą wydawać się pełne napięć lub sprzeczne z samymi sobą, a także czerpanie korzyści z dzielenia się doświadczeniami.

Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

Sieci tożsamości mogą być wykorzystywane, gdy osoby studiujące przedstawiają się osobie prowadzącej zajęcia, gdy chcemy nawiązać kontakt z osobami studiującymi i pomóc im nawiązać kontakt ze sobą, a także podczas czytania o osobie bohaterskiej lub postaci historycznej. Według Ahmed (2018) narzędzie to powinno być wdrażane w następujący sposób. Po pierwsze, należy wybrać tekst, w którym tożsamość danej osoby jest opowiedziana za pomocą języka pisanego lub obrazów. Wciągający tekst należy przeczytać na głos, aby rozpocząć budowanie relacji w grupie. Następnie należy wprowadzić temat „tożsamości” i dać każdej osobie czas na zapisanie swoich przemyśleń na temat tego, co oznacza „tożsamość”.

Łącząc to pojęcie z wcześniej przeczytanym tekstem, trzeci krok obejmuje pracę indywidualną, w parach lub w grupach w celu zbudowania sieci tożsamości postaci z przedstawionego wcześniej tekstu lub obrazu. Wreszcie, czwarty krok polega na zbudowaniu własnej sieci tożsamości, która zostanie później udostępniona grupie. Zaleca się, aby osoba prowadząca najpierw podzieliła się swoją własną siecią tożsamości i tym samym posłużyła jako przykład.

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

Nasza tożsamość wiąże się z historiami i doświadczeniami, które różnią się od innych osób. Przenikają się w nich różne elementy, takie jak nasze pochodzenie, historia rodziny, płeć, wiek itp. Tożsamości obejmują wszystkie te czynniki, a zatem praca nad tworzeniem i udostępnianiem sieci tożsamości jest dobrym narzędziem do wprowadzenia intersekcjonalności. Sieci tożsamości zachęcają osoby uczestniczące do odkrywania przecięć wielu elementów tożsamościowych jednocześnie.

Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

Narzędzie to oferuje wysoce innowacyjne podejście do odkrywania tożsamości osobistej i zbiorowej poprzez zachęcanie do autorefleksji, empatii i głębszych relacji między osobami uczestniczącymi. Narzędzie to jest szczególnie przydatne w środowisku edukacyjnym, bo nie tylko sprzyja indywidualnemu rozwojowi, ale także poprawia dynamikę grupy, ułatwiając otwarty dialog na temat tożsamości, przywilejów i różnorodności.

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Sercem sieci tożsamości jest podejście skoncentrowane na osobach uczących się. Narzędzie nadaje priorytet osobistym doświadczeniom i tożsamości uczestników i uczestniczek, zachęcając każdą osobę do przedstawienia swojego unikalnego pochodzenia i podzielenia się swoimi narracjami z innymi osobami. Metodologia ta daje studentom i studentkom poczucie odpowiedzialności za proces uczenia się, a także wspiera poczucie integracji i przynależności. Koncentrując dyskusje wokół własnych doświadczeń, osoby stają się bardziej zaangażowane i zmotywowane do aktywnego uczestnictwa, tworząc środowisko uczenia się, które ceni różnorodne perspektywy i zachęca do konstruktywnego dialogu.

Skupienie się na kontekstach jest kolejną kluczową innowacją Identity Web. Gdy osoby zastanawiają się nad swoimi indywidualnymi kontekstami społecznymi, kulturowymi i historycznymi, zyskują głębsze zrozumienie tego, jak te czynniki kształtują ich tożsamość i doświadczenia. Ta kontekstualna refleksja pozwala na zbadanie przecięć różnych elementów tożsamości – takich jak rasa, płeć, klasa i pochodzenie etniczne – a także zobaczyć, jak przecięcia wpływają na ich światopogląd i interakcje. Narzędzie to pomaga rozwinąć większą świadomość zarówno własnej pozycji w społeczeństwie, jak i pozycji innych osób, czyniąc abstrakcyjne pojęcia, takie jak interseksjonalność, bardziej konkretnymi i dostępnymi.

Zgodnie z nastawieniem na sprawiedliwość społeczną, sieci tożsamości zachęcają osoby studiujące do krytycznego zbadania, w jaki sposób systemowe nierówności i dynamika władzy wpływają na kształtowanie tożsamości. Zachęcając do zastanowienia się nad swoimi przywilejami i wyzwaniem, przed którymi stoimy, narzędzie to wspiera empatię i

zachęca do dyskusji na temat kwestii sprawiedliwości społecznej, takich jak dyskryminacja i nierówność. Refleksja ta pozwala osobom uczestniczącym zidentyfikować obszary, w których mogą kwestionować uprzedzenia, zarówno w sobie, jak i w szerszych strukturach społecznych, wyposażając ich w krytyczne narzędzia do promowania integracji i równości w życiu osobistym i zawodowym.

Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Danie jasnego przykładu tego, jak może wyglądać sieć tożsamości postaci z książki lub jakiejś znanej osoby publicznej, jest ważne, bo pozwala osobom studenckim zacząć myśleć o tym, jak narysować własną sieć. Równie ważne jest, aby dać im wystarczająco dużo czasu na zastanowienie się i refleksję nad pojęciem „tożsamości”, aby ułatwić wszystkim wejście w temat. Dla samego wdrożenia oznacza to narysowanie sieci tożsamości przez każdą osobą, co wymaga przestrzeni, notatnika, długopisu i wystarczającej ilości czasu.

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

Samopoznanie nie zawsze jest łatwym tematem. Pierwsze wyzwanie wiąże się z postawą osoby prowadzącej zajęcia – musi być ona otwarta na bycie wrażliwym i podzielenie się z osobami studiującymi swoją własną siecią tożsamości. To samo wyzwanie dotyczy wszystkich innych; bycie otwartym na temat własnej tożsamości nie jest łatwym zadaniem.

Wymaga to najpierw zbudowania wystarczającej relacji i bezpieczeństwa w dynamice grupy.

Innym wyzwaniem jest to, że osoby uczestniczące mogą myśleć, że nie mają nic do zapisania w swojej sieci. W takim przypadku pomocne jest zachęcanie do rozmowy ze sobą, pozwalając im czerpać pomysły od innych. Innym wyzwaniem jest to, że uczestnicy i uczestniczki będą zajmować się tylko czynnikami „powierzchowymi”. Dlatego też pomocne jest, aby osoba prowadząca zrobiła swoją sieć jako pierwsza, aby pokazać poziom głębi i zająć się tymi elementami naszej tożsamości, które mogą powodować napięcia/przeszkody lub te, które są trudne do wyrażenia. Podzielenie się swoją wewnętrzną walką może zachęcić osoby uczestniczące do zrobienia tego samego.

| Źródła

Ahmed, S. K. (2018). *Being the change: Lessons and strategies to teach social comprehension*. Heinemann.

2.7 KROKI (STEPS)

Osoby autorskie Gerard Coll-Planas, Gloria García-Romeral i Maria Rodó-Zárate

Kluczowe elementy Podejście problemowe, orientacja na sprawiedliwość społeczną, podejście skoncentrowane na osobie studiującej

| Krótki opis, cele i grupy docelowe

To ćwiczenie ma na celu wspieranie świadomości i dyskusji w grupie na temat utrudnień i wzmocnień społecznych. Osoby uczestniczące zaczynają od ustawienia się obok siebie, na środku sali, twarzami skierowanymi w jedną stronę i trzymając się za ręce. Z zamkniętymi oczami biorą kilka głębokich oddechów, aby się skoncentrować. Następnie osoba moderująca zadaje serię pytań dotyczących osobistych doświadczeń związanych z przywilejami lub trudnościami społecznymi. Jeśli osoby doświadczyły sytuacji opisanej w pytaniu, robią krok do przodu, gdy ich doświadczenie odnosi się do przywileju lub krok do tyłu, jeśli do niekorzystnej sytuacji społecznej lub dyskryminacji. Te osoby, które nie doświadczyli danej sytuacji opisanej w pytaniu, pozostają na swoim miejscu. Pod koniec serii pytań osoby będą znajdować się w różnych odległościach od linii startu. Następnie otwierają oczy i obserwują swoje pozycje względem siebie, zarówno do przodu, jak i do tyłu, w porównaniu do innych osób uczestniczących. Ta wizualna reprezentacja przygotowuje grunt pod przemyślaną dyskusję grupową na temat zaobserwowanych różnic i osobistych doświadczeń, zachęcając do empatii i głębszego zrozumienia dynamiki społecznej w grupie.

Celem tego działania jest refleksja nad własną pozycją w różnych strukturach władzy, ze szczególnym uwzględnieniem przywilejów oraz wizualizacja nierówności, które mogą istnieć w tej samej grupie (Coll-Planas, Rodó Zárate & García Romeral, 2021).

Narzędzie to może być używane z osobami studiującymi różne dyscypliny i bez wcześniejszej wiedzy na temat intersekcjonalności lub teorii nauk społecznych.

Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?

Aktywność ta opiera się na różnych koncepcjach i teoriach, głównie na intersekcjonalności. Kluczowe dla tego podejścia jest uznanie, że jednostki doświadczają nakładających się i wzajemnie powiązanych różnych tożsamości społecznych, które kształtują ich doświadczenia uprzywilejowania i ucisku

Ponadto ćwiczenie to opiera się na pedagogice krytycznej, która promuje refleksyjne i aktywne uczenie się. Poprzez wspieranie dialogu na temat osobistych doświadczeń związanych z korzyściami i trudnościami społecznymi, ćwiczenie zachęca osoby do angażowania się w złożone kwestie społeczne w pogłębiony sposób. To podejście pedagogiczne nie tylko weryfikuje różne perspektywy, ale także podkreśla konieczność zrozumienia społeczno-kulturowego kontekstu życia jednostek.

Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Indywidualnie, każda osoba zastanawia się nad i ucieleśnia swoją pozycję w różnych strukturach władzy, ze szczególnym naciskiem na przywileje, i poprzez kroki wizualizuje nierówności, które mogą istnieć w tej samej grupie, widząc również pozycję innych osób, zarówno oddzielnie, jak i w relacji do pozostałych osób. Może to pomóc w podnoszeniu świadomości, gromadzeniu spostrzeżeń i odpowiedzialności społecznej oraz dążeniu do zwalczania nierówności w systemach, w których żyjemy (Coll-Planas, Rodó Zárata & García Romeral, 2021).

Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

Wymagana jest duża, otwarta przestrzeń, w której grupa może być ustawiona tak, aby każda osoba stała obok siebie na początku ćwiczenia, a następnie możliwe by było zrobienie dziesięciu kroków do przodu i do tyłu bez przeszkód. Odpowiednie miejsca to sala gimnastyczna, duża sala lub plac na zewnątrz. Cała grupa powinna ustawić się na środku przestrzeni, twarzą skierowaną w jedną stronę i trzymając się za ręce. Kolejność, w jakiej się ustawiają, nie ma znaczenia, ale preferowane jest losowe rozmieszczenie.

Osoby uczestniczące są poinstruowane, aby zamknąć oczy i wziąć kilka głębokich oddechów. Następnie wyjaśnia się, że zostanie im zadana seria pytań dotyczących ich osobistych doświadczeń. Przykładowe pytania to:

- * Jeśli masz w domu więcej niż 50 książek, zrób krok naprzód.
- * Jeśli masz doświadczenie molestowania seksualnego w mediach społecznościowych, cofnij się o krok.
- * Jeśli twoja rodzina kiedykolwiek zmagająca się z trudnościami finansowymi, aby związać koniec z końcem, cofnij się o krok.
- * Jeśli uważasz, że twoje imię lub nazwisko może być przeszkodą w znalezieniu pracy, cofnij się o krok.
- * Jeśli musisz kontynuować regularny harmonogram zajęć, gdy obchodzisz ważne dla ciebie święta religijne, cofnij się o krok.
- * Jeśli masz doświadczenie trudności z wejściem do obiektu publicznego, ponieważ nie był on przystosowany do osób o ograniczonej sprawności ruchowej, cofnij się o krok.
- * Jeśli kiedykolwiek śmiałeś lub śmiałaś się ze swojej wagi lub wyglądu fizycznego, cofnij się o krok.
- * Jeśli masz doświadczenie uczestniczenia w płatnych, dodatkowych zajęć pozalekcyjnych z własnych chęci, a cena nie była przeszkodą, zrób krok naprzód.
- * Jeśli w twoim domu twoje opinie są brane pod uwagę przy podejmowaniu ważnych decyzji, zrób krok naprzód.
- * Ostatecznie, mimo że wszystkie osoby zaczęły ćwiczenie w tej samej linii, w kończą je w różnych miejscach w pokoju, co pokazuje różne przecinające się wymiary dyskryminacji, które nas pozycjonują wzglę

Ostatecznie, mimo że wszystkie osoby zaczęły ćwiczenie w tej samej linii, w kończą je w różnych miejscach w pokoju, co pokazuje różne przecinające się wymiary dyskryminacji, które nas pozycjonują względem innych osób.

Rysunek 6. Kadr z filmu przewodnika „Mirades Polièdriques”, przedstawiający początek aktywności, gdy uczestnicy znajdują się na linii startu.

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

Narzędzie to jest szczególnie istotne z perspektywy intersekcjonalnej, ponieważ bezpośrednio zawiera pytania dotyczące różnych wymiarów dyskryminacji i uprzywilejowania. W przeciwieństwie do narzędzi, które mogą koncentrować się na pojedynczym wymiarze tożsamości, aktywność ta uznaje, że jednostki poruszają się po wielu tożsamościach, które przecinają się i wpływają na ich doświadczenia w unikalny sposób. Ułatwiając fizyczną i wizualną reprezentację tych przecinających się tożsamości, osoby uczestniczące mogą lepiej zrozumieć, w jaki sposób

dynamika społeczna rozgrywa się w ich grupie. Co więcej, zachęcając uczestników i uczestniczki do refleksji nad swoimi pozycjami w stosunku do siebie nawzajem, narzędzie to kultywuje środowisko wspólnego uczenia się i zbiorowej odpowiedzialności. Takie podejście umożliwia rozpoznanie naszej roli w utrwalaniu lub zwalczaniu nierówności systemowych.

| Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

Narzędzie to przedstawia innowacyjną metodę zwiększania świadomości i wspierania dialogu na temat społecznych przywilejów i wyzwań poprzez wykorzystanie fizycznej i wizualnej reprezentacji nierówności. To angażujące podejście pozwala osobom uczestniczącym ustawić się w oparciu o ich własne doświadczenia, tworząc natychmiastową i namacalną refleksję na temat ich pozycji społecznej. W ten sposób narzędzie zachęca osoby do zbadania swojego miejsca w różnych strukturach władzy, potencjalnie zwiększając ich zrozumienie przywilejów i dynamiki społecznej, szczególnie w kontekście szkolnictwa wyższego.

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Centralnym elementem tego działania jest podejście skoncentrowane na osobach studiujących, które skupia się na doświadczeniach osób uczestniczących. Zachęcając poszczególne osoby do dzielenia się swoimi historiami i zastanawiania się nad swoimi pozycjami społecznymi, ćwiczenie sprzyja tworzeniu wspierającego środowiska do dyskusji. Nacisk na osobiste doświadczenia nie tylko potwierdza różnorodność perspektyw

w grupie, ale także kultywuje poczucie odpowiedzialności za i zaangażowania w proces uczenia się. Osoby studiujące są uprawnione do odkrywania swojej własnej tożsamości i konsekwencji kontekstów społecznych, w których funkcjonują, co wzbogaca środowisko uczenia się i promuje głębsze więzi między osobami uczestniczącymi.

Orientacja na sprawiedliwość społeczną osadzona w tej aktywności jest kolejną kluczową innowacją. Poprzez bezpośrednią konfrontację z kwestiami uprzywilejowania i dyskryminacji, narzędzie ułatwia istotne rozmowy na temat nierówności społecznych. Jest to zgodne z szerszymi celami sprawiedliwości społecznej poprzez promowanie równości i zrozumienia wśród różnych grup. Osoby uczestniczące zastanawiając się nad swoją pozycją społeczną i istniejącymi różnicami, są równocześnie zachęcane do zastanowienia się, w jaki sposób te spostrzeżenia mogą wpłynąć na ich działania i postawy zarówno w środowisku akademickim, jak i poza nim. To krytyczne zaangażowanie w kwestie sprawiedliwości społecznej wyposaża osoby studiujące w świadomość potrzebną do opowiadania się za integracją i równością.

Dodatkowo, podejście oparte na problemach wykorzystywane przez to narzędzie zachęca osoby uczestniczące do konfrontacji z rzeczywistymi kwestiami związanymi z dynamiką społeczną. Poruszając się po złożoności przywilejów i dyskryminacji poprzez ucze.

Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Konieczne jest przygotowanie dużej przestrzeni, w której grupa może być umieszczona w taki sposób, aby jedna osoba znajdowała się obok drugiej i mogła zrobić dziesięć kroków do przodu i dziesięć do tyłu bez wchodzenia sobie w drogę. Dobrym miejscem może być sala gimnastyczna lub duży pokój.

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

Niektóre z zadawanych pytań mogą być źródłem dyskomfortu dla osób uczestniczących, zarówno dlatego, że doświadczają sytuacji dyskryminacji, jak i dlatego, że jej nie doświadczają, a zamiast tego potencjalnie mogą doświadczać „poczucia winy z powodu własnych przywilejów”.

Należy wziąć pod uwagę, że ćwiczenie może ujawnić pewne kwestie, które nie były znane grupie, a jeśli się pojawią, muszą zostać zaopiekowane w późniejszej debacie. Ważne jest, aby szanować ciszę i nie pytać nikogo bezpośrednio o kroki, które podjęli lub nie podjęli podczas ćwiczenia.

Wreszcie, ważne jest, aby pamiętać, że życie jest zbyt złożone, aby móc ująć wszystkie różne nierówności społeczne w jednym działaniu. Może się zdarzyć, że osoba studiująca znajdzie się w sytuacji uprzywilejowanej, ale na przykład nie dostaje miłości ani opieki w domu, lub odwrotnie: osoba, która w przestrzeni społecznej znajduje się bez przywilejów, ma szczęśliwe

i pełne miłości relacje w rodzinie. Dlatego ważne jest, aby zrozumieć, że tożsamości są wielowymiarowe, a zatem pozycja społeczna w ćwiczeniu jest wynikiem konkretnych pytań, ale nie naszego realnego doświadczenia. Aby zminimalizować to ryzyko, konieczne może być zapytanie po zakończeniu ćwiczenia czy osoby uczestniczące czują, że miejsce, w którym się znaleźli, ich reprezentuje. Dyskusja powinna obejmować więc kwestie związane z postrzeganiem siebie jako ważnego elementu.

| Źródła

Coll-Planas, G., Rodó-Zárate, M., & García-Romeral, G. (2021). Mirades polièdriques: Guia per a l'aplicació de la interseccionalitat en la prevenció de violència de gènere amb menors.

2.8 NAUCZANIE OPARTE NA PROBLEMACH Z WYKORZYSTANIEM FIKCJI (PROBLEM-BASED LEARNING THROUGH FICTION)

Osoby autorskie Howard S. Barrows i Robyn M. Tamblyn

Kluczowe elementy Podejścia problemowe, transdyscyplinarność, zorientowanie na konteksty

| Krótki opis, cele i grupy docelowe

Ta metodologia polega na analizowaniu i identyfikowaniu potrzeb poprzez ukierunkowaną dyskusję na temat nierówności z wykorzystaniem przykładów z książek, filmów lub seriali.

Narzędzie ma pomóc osobom korzystającym z niego w radzeniu sobie z różnymi wyzwaniami w rzeczywistości, czemu służy analizowanie fikcyjnych studiów przypadku przedstawiających sytuacje intersekcjonalne. Podejście to ponadto wzmacnia dynamikę grupy, sprzyjając debacie i dzieleniu się różnorodnymi interpretacjami.

Ariadna Graells, wykładowczyni pielęgniarstwa na Uniwersytecie Pompeu Fabra, stosuje to narzędzie na swoich zajęciach, w adaptowaniu opieki pielęgniarstwa do różnych fikcyjnych scenariuszy. Metodę tę można jednak zastosować w innych dziedzinach.

Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?

Uczenie się oparte na problemach (ang. Problem-Based Learning, PBL) zostało pierwotnie opracowane przez Barrowsa i Tamblyna (1980) na potrzeby edukacji medycznej – jako strategia pedagogiczna, która wykorzystuje problemy otwartego typu odzwierciedlające rzeczywiste sytuacje (fikcyjne lub rzeczywiste). Dzięki tej metodzie osoby studenckie uczą się rozwiązywania problemów, zdobywają zarówno wiedzę merytoryczną, jak i umiejętność myślenia strategicznego (Hmelo-Silver, 2004). Założenie jest takie, że nie ma jednego poprawnego rozwiązania, dlatego celem nie jest znalezienie idealnej odpowiedzi, lecz ćwiczenie pracy zespołowej, zaangażowania, refleksji, analizy, podejmowania ryzyka oraz zdolności współpracy w dialogu demokratycznym.

PBL jest czymś więcej niż strategią uczenia się – to kompleksowe podejście pedagogiczne do nauczania. Często określane jest różnymi nazwami, takimi jak metoda studiów przypadku (Lundeberg i Yavad, 2006) czy nauczanie oparte na wyzwaniach (challenge-based teaching, Johnson i in., 2009). Wszystkie te metodologie podkreślają kluczową zasadę: punktem wyjścia jest problem lub wyzwanie, a nie program nauczania.

Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Korzystanie z metody nauczania opartej na problemie prowadzi do rozwoju umiejętności krytycznego i analitycznego myślenia. Specjaliści i specjalistki w kontekście swojej profesji czy osoby studenckie w odniesieniu do swoich studiów identyfikują i omawiają bowiem swoje potrzeby przez pryzmat intersekcjonalnych nierówności. Dzięki analizie przypadków z książek, filmów lub seriali mogą zgłębiać złożone dynamiki społeczne oraz ich wpływ na daną dziedzinę. Hmelo-Silver (2004) zauważyła, że studentki i studenci lepiej rozumieli zagadnienia kursu, gdy poznawali je przez pryzmat konkretnych problemów, zamiast uczyć się ich w sposób abstrakcyjny. Według Johnsona i in. (2009) kadra dydaktyczna i osoby studenckie uznają nabywanie wiedzy poprzez ćwiczenia oparte na wyzwaniach za bardziej efektywne i angażujące w porównaniu z innymi metodami. Ponadto metodologia ta wspiera zespołowe rozwiązywanie problemów, umożliwiając uczestnikom praktyczne stosowanie wiedzy teoretycznej w rzeczywistych sytuacjach. Wspiera również rozwój empatii, a tym samym przyczynia się do kształtowania bardziej kompetentnych kulturowo i inkluzywnych praktyk.

Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

Aktywność rozpoczyna się od wyboru złożonych rzeczywistych problemów, które są istotne dla dziedziny lub obszaru zainteresowań uczestników. Następnie uczestnicy są dzieleni na małe, zróżnicowane grupy, aby umożliwić wymianę perspektyw i wspólne rozwiązywanie problemów. Osoba prowadząca zachęca grupy do badania problemu, identyfikowania kluczowych kwestii oraz omawiania potencjalnych rozwiązań, zapewniając dostęp do zasobów i wskazówek w miarę potrzeby. Po wykonaniu tych działań każda grupa opracowuje szczegółowy plan lub rozwiązanie problemu, w tym kroki wdrożeniowe i potencjalne przeszkody. Na końcu każda grupa prezentuje swoje rozwiązania na forum, co umożliwia szerszą dyskusję i krytyczną analizę różnych podejść.

Aktywność kończy się sesją refleksji, podczas której uczestnicy i uczestniczki oceniają swój proces rozwiązywania problemów, omawiają zdobyte doświadczenia i zastanawiają się, jak mogą zastosować te umiejętności w swojej praktyce zawodowej.

Rysunek 7. Przykłady książki i filmu wykorzystanych przez Ariadnę Graells na zajęciach pielęgniarstwach do omawiania problemów zdrowotnych z perspektywy społecznej

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

Nauczanie oparte na problemach (PBL) z wykorzystaniem fikcji jest niezwykle istotne z perspektywy intersekcjonalnej, ponieważ zachęca uczestników do uwzględnienia i integracji wielu perspektyw oraz wymiarów tożsamości i doświadczeń przy rozwiązywaniu złożonych problemów. W przeciwieństwie do podejść, które koncentrują się na jednym wymiarze tożsamości (np. rasa czy płeć) w izolacji, lub takich, które uwzględniają wiele wymiarów, lecz rozpatrują je oddzielnie, to narzędzie sprzyja całościowemu rozumieniu, w jaki sposób różne tożsamości społeczne i struktury systemowe wzajemnie się przenikają, kształtując indywidualne doświadczenia i problemy społeczne.

Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

W metodzie PBL odchodzi się od pasywnego przyswajania informacji na rzecz aktywnego zaangażowania. Osoby studenckie biorą odpowiedzialność za proces uczenia się poprzez badanie, współpracę i rozwiązywanie problemów. Koncentrując się na rzeczywistych problemach, narzędzie niweluje lukę między wiedzą teoretyczną a praktycznym zastosowaniem, co czyni naukę bardziej wartościową. Włączenie elementów refleksji zachęca do krytycznego spojrzenia na proces rozwiązywania problemu i jego wyniki, a to sprzyja głębszemu przyswajaniu wiedzy (Lundeberg i Yadav, 2006). Ponadto elastyczność i

zdolności adaptacyjne narzędzia umożliwiają jego dostosowanie do różnych środowisk edukacyjnych i dziedzin. Okazuje się ono zatem wszechstronnym zasobem, który może odpowiadać na specyficzne potrzeby i konteksty różnych osób oraz środowisk.

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Dzięki wykorzystaniu fikcjonalnych opowieści narzędzie umożliwia badanie złożonych dynamik społecznych w różnych kontekstach i pomaga zrozumieć, w jaki sposób nierówności objawiają się w różnych środowiskach. Analiza treści o charakterze fikcyjnym skłania osoby uczestniczące w warsztatach do refleksji nad tym, jak kontekst kształtuje doświadczenia uprzywilejowania i opresji. Pomaga przygotować je do radzenia sobie z podobnymi problemami w rzeczywistych sytuacjach zawodowych.

Metoda ta łączy różnorodne obszary wiedzy. Czerpie bowiem z dziedzin takich jak literatura, socjologia, zdrowie i media. Poprzez włączenie studiów przypadków zaczerpniętych ze świata fikcji zachęca studentów do badania z perspektywy multidyscyplinarnej przesłanek nierówności takich jak rasa, płeć i klasa.

Podstawą tego narzędzia jest podejście oparte na problemach, które angażuje osoby studenckie w ich zespołowe rozwiązywanie. Analizując studia przypadków dotyczące krzyżujących się nierówności, osoby te uczą się myśleć krytycznie, dostrzegać różnorodne perspektywy i opracowywać inkluzywne rozwiązania. Proces ten nie tylko rozwija umiejętności analityczne, lecz także wzmacnia zdolność stosowania analizy intersekcjonalnej w praktyce.

Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Nie ma szczególnych wymagań organizacyjnych poza zapewnieniem przestrzeni do przeprowadzenia zajęć oraz dostarczeniem materiałów, na których będą pracować uczniowie.

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

Metoda wiąże się z pewnymi wyzwaniami. Skuteczne prowadzenie PBL wymaga wysokiego poziomu umiejętności od nauczycieli (Hmelo-Silver, 2004), w tym zdolności do kierowania procesem badania, wspierania współpracy i zarządzania dynamiką grupy bez podawania gotowych rozwiązań. Studenci przyzwyczajeni do tradycyjnych metod nauczania mogą mieć trudności z samodzielnym i zespołowym charakterem PBL, co wymaga czasu i wsparcia w adaptacji. Kolejnym wyzwaniem może okazać się ocenianie wyników uczniów w PBL – ze względu na otwarty charakter omawianych problemów oraz nacisk na proces, a nie na efekt końcowy. Wymaga to bardziej zniuansowanych i formatywnych strategii oceny (Lundeberg i Yadav, 2006). Zróżnicowany poziom zaangażowania w grupie może wpływać na doświadczanie uczenia się. Niektóre osoby mogą dominować w dyskusjach, podczas gdy inne mogą mieć trudności z aktywnym udziałem w zajęciach.

| Źródła

Barrows, H. S., i Tamblyn, R. M. (1980). Problem-based learning: An approach to medical education (Vol. 1). Springer Publishing Company.

Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-based learning: What and how do students learn? *Educational psychology review*, 16, 235-266.

Johnson, L. F., Smith, R. S., Smythe, J. T., & Varon, R. K. (2009). Challenge-based learning: An approach for our time (pp. 1-38). The New Media Consortium.

Lundeberg, M. A., & Yadav, A. (2006). Assessment of case study teaching: Where do we go from here? Part II. *Journal of College Science Teaching*, 35(6), 8.

2.9 OPOWIADANIE KONTR-HISTORII (COUNTER-STORYTELLING PROJECTS)

Osoby autorskie Naomi M. Hall

Kluczowe elementy Transdyscyplinarność, orientacja na sprawiedliwość społeczną, podejście skoncentrowane na osobach studiujących

| Krótki opis, cele i grupy docelowe

Solórzano i Yosso (2002) definiują kontr-historię jako „metodę opowiadania historii osób, których doświadczenia nie są często opowiadane” (tj. osób z marginalizowanych społecznie). Kontr-historia jest również narzędziem do ujawniania, analizowania i kwestionowania opowieści większościowych grup o przywilejach rasowych (s. 32). W tym ćwiczeniu osoby studiujące otrzymują osobiste narracje, które opisują jednostkowe doświadczenia różnych form ucisku (np. rasizmu i seksizmu).

Celem tego narzędzia jest zakwestionowanie stereotypowych lub historycznych narracji, które podporządkowują grupy. Celem jest także umiejscowienie doświadczeń osób studiujących w kontekście szerszych systemów strukturalnych.

Narzędzie to może być wykorzystywane między innymi w pracy z osobami studiującymi z różnych dyscyplin, podczas programów orientacyjnych dla nowych osób na studiach, warsztatów budowania zespołu, sesji szkoleniowych dotyczących różnorodności i integracji, grup młodzieżowych i obozów, grup doradczych i terapeutycznych lub edukacji dorosłych.

Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?

„Opowiadanie historii stanowi bogatą tradycję ustną i integralną część doświadczenia Afroamerykanów” (Hall, 2016, s. 162). Ćwiczenie to jest metodologią w ramach Critical Race Theory (CRT; krytycznej teorii rasy), ruchu intelektualnego i społecznego, który bada, w jaki sposób rasa i rasizm przecinają się z polityką, kulturą i prawem. Powstała w połowie lat 70. XX wieku, CRT kwestionuje ideę, że prawo jest neutralne i obiektywne, argumentując zamiast tego, że jest z natury stronnicze i utrwała nierówności społeczne. Kluczowe koncepcje CRT obejmują uznanie wszechobecności rasizmu, krytykę liberalizmu i merytokracji, znaczenie opowiadania historii i narracji oraz zaangażowanie w sprawiedliwość społeczną i aktywizm.

Ważnym autorem krytycznej teorii rasy jest Derrick Bell, który jest uważany za jednego z osób założycielskich tego ruchu. Jego praca położyła podwaliny pod CRT, zajmując się kwestiami rasy, prawa i nierówności, a on sam odegrał kluczową rolę w rozwoju i rozpowszechnianiu zasad CRT. Inni znaczący naukowcy i naukowczynie to Kimberlé Crenshaw, która wprowadziła pojęcie intersekcjonalności (1989), oraz Richard Delgado, znany ze swojej pracy nad opowiadaniem historii i analizą narracji w ramach CRT.

Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Historie są nie tylko ważnymi indywidualnymi świadectwami, ale także dostarczają kluczowych informacji dla zrozumienia i poszerzenia rozmowy o tym, jak ucisk i przywileje działają strukturalnie. Kontr-historie mają wyraźny potencjał transformacyjny, dodając wartości pedagogicznej poprzez połączenie indywidualnych, instytucjonalnych i społecznych poziomów zdobywania i przekazywania wiedzy (Merriweather Hunn, Guy & Manglitz, 2006; Scheurich & Young, 2004). Według Connora (2006) można argumentować, że kontr-opowiadanie przynosi nową wiedzę zarówno mniejszości, która mówi, jak i większości, która będzie słuchać (s. 155).

Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

Zgodnie z wdrożoną przez Hall metodą kontr-historii (2016), osoby studiujące tworzą kontr-historie w trzech fazach. W fazie I osoby otrzymują pytania przewodnie, aby stworzyć swoją początkową kontr-historię:

- * Jakie wymiary tożsamości przypisujesz dominującej perspektywie?
- * Jakie wymiary tożsamości przypisujesz swojej kontr-historii? oraz
- * W jaki sposób negocjujesz te wymiary tożsamości?

Po tym, jak osoby uczestniczące zidentyfikują swoją początkową kontr-historię, zbierają dane na temat dominującej narracji, aby wesprzeć swoje

twierdzenia w fazie II. W tej fazie kompilują, podsumowują i analizują dane, tak jakby tworzyli przegląd literatury. Faza III polega na upewnieniu się, że pięć elementów założonych w CRT jest reprezentowanych w ich kontr-historii (z naciskiem na intersekcjonalność, ucisk, przywileje, opór i odporność/rezyliencję). Następnie osoby otrzymują informacje zwrotne na temat swoich kontr-historii poprzez dyskusję w klasie.

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

Jak wspomniano powyżej, w swoich kontr-historiach osoby studiujące podkreślają krzyżowanie się doświadczeń z uciskiem, przywilejami, a w wielu przypadkach także oporem i odpornością/rezyliencją.

Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

Narzędzie kontr-historii stanowi znaczącą innowację pedagogiczną poprzez integrację kontr-opowiadania do krytycznej teorii rasy (CRT). Podejście to pogłębia zrozumienie przez osoby studiujące ucisku i sprawiedliwości społecznej, zachęcając ich do tworzenia osobistych narracji, które odzwierciedlają ich doświadczenia z różnymi formami ucisku, takimi jak rasizm i seksizm. Podkreślając pięć elementów CRT – intersekcjonalność, wyzwanie dla dominujących ideologii, zaangażowanie w sprawiedliwość społeczną, znaczenie wiedzy empirycznej i transdyscyplinarną perspektywę – narzędzie to promuje krytyczne

myślenie i empatię. Nie tylko ujawnia zmarginalizowane głosy, ale także daje osobom studiujących możliwość krytykowania systemowych nierówności. W szkolnictwie wyższym metodologia ta poprawia środowisko uczenia się, wspierając integrujące dyskusje, które przygotowują osoby do przemyślanego angażowania się w złożone kwestie społeczne.

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Narzędzie to zachęca do integracji wiedzy z różnych dyscyplin, umożliwiając rysowanie powiązań między narracjami osób studiujących a szerszymi kontekstami społecznymi. Angażując się w koncepcje z różnych dziedzin, osoby uczestniczące zyskują holistyczne zrozumienie wzajemnych powiązań między rasą, przywilejami i uciskiem.

Nacisk na sprawiedliwość społeczną skłania osoby studiujące do krytycznej analizy struktur społecznych i nierówności, które powodują. Ta orientacja inspirowa osoby do popierania zmian i angażowania się w istotne dyskusje na temat rasy, przywilejów i systemowej niesprawiedliwości.

Wreszcie, umieszczając osoby studiujące w centrum procesu uczenia się, narzędzie to wspiera sprawczość i poczucie odpowiedzialności w ich narracjach. Takie partycypacyjne podejście zwiększa zaangażowanie, pozwalając osobom studiującym głębiej związać się z osobami rówieśniczymi i przedmiotem, którego się uczą, tworząc w ten sposób bardziej integracyjne i dynamiczne środowisko uczenia się.

Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Pomieszczenie/przestrzeń do rozwijania aktywności i wystarczająco dużo czasu na stworzenie kontr-historii. Autorzy i autorki narzędzia szczególnie wyraźnie podkreślają aspekt czasowy, biorąc pod uwagę, że tworzenie kontr-historii może wymagać czasu na myślenie i pisanie, dlatego konieczne jest rozwijanie tej aktywności przez kilka sesji (Hall, 2016).

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

Według Naomi M. Hall (2016), kontr-opowiadanie historii jest trudne do rozwinięcia wśród młodszych grupy wiekowe, wykazując znacznie lepsze wyniki wśród bardziej dorosłych grup.

| Źródła

Connor, D. J. (2006). Michael's story: "I get into so much trouble just by walking": Narrative knowing and life at the intersections of learning disability, race, and class. *Equity & Excellence in Education*, 39(2), 154-165.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *The University of Chicago Legal Forum*, 1, 139-167.

Hall, N. M. (2016). Quotes, blogs, diagrams, and counter-storytelling: Teaching intersectionality at a minority-serving institution. In *Intersectional Pedagogy* (pp. 150-170). Routledge.

Manglitz, E., Guy, T. C., & Hunn, L. R. M. (2006, July). Using counter narratives to construct a dialogue on race, positionality, and authority: a research tool. In 36th Annual SCUTREA Conference, Leeds, England: Trinity and All Saints College.

Scheurich, J. J., & Young, M. D. (1997). Coloring epistemologies: Are our research epistemologies racially biased?. *Educational researcher*, 26(4), 4-16.

Solórzano, D. G., & Yosso, T. J. (2002). Critical race methodology: Counter-storytelling as an analytical framework for education research. *Qualitative inquiry*, 8(1), 23-44.

2.10 ANALIZA CYTATÓW (QUOTE ANALYSIS)

Osoby autorskie Naomi M. Hall

Kluczowe elementy Transdyscyplinarność, orientacja na sprawiedliwość społeczną, koncentracja na kontekstach

| Krótki opis, cele i grupy docelowe

To narzędzie pedagogiczne zostało zaprojektowane, aby pomóc osobom studiującym zrozumieć intersekcjonalność poprzez wykorzystanie cytatów do zainicjowania dyskusji podczas zajęć (Hall, 2018). Cytaty, wybrane ze względu na ich intersekcjonalne znaczenie, służą jako punkt wyjścia do odkrywania różnych aspektów tożsamości i ich przecięć. Poprzez analizę i refleksję osoby identyfikują zarówno swoją uprzywilejowaną, jak i zmarginalizowaną tożsamość, co sprzyja głębszemu zrozumieniu, w jaki sposób te tożsamości krzyżują się i wpływają na ich doświadczenia.

Narzędzie to ma na celu zachęcenie do krytycznego zaangażowania się w materiał i promowanie kompleksowej świadomości intersekcjonalności (Hall, 2018).

Może być używany między innymi z osobami studenckimi z różnych dyscyplin, podczas programów orientacyjnych dla nowych osób studiujących, warsztatów budowania zespołu, sesji szkoleniowych dotyczących różnorodności i integracji, grup młodzieżowych i obozów, grup doradczych i terapeutycznych lub edukacji dorosłych.

Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?

Autorka tego narzędzia odchodzi od psychologii społecznej związanej z naukami o zdrowiu na rzecz podejścia z naciskiem na czynniki społeczno-kulturowe, psychospołeczne i kontekstowe. Opiera się również na pedagogice krytycznej, a konkretnie na pedagogice intersekcjonalnej.

Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?

Głównymi rezultatami tego narzędzia są:

- * wzmocnienie krytycznego myślenia, uwzględniające, że osoby studiujące rozwiną umiejętność krytycznej analizy i interpretacji cytatów, identyfikując podstawowe założenia, perspektywy i implikacje związane z krzyżującymi się tożsamościami;
- * zwiększona empatia i komunikacja, ponieważ osoby studenckie poprawią swoją zdolność do wyrażania swoich myśli i angażowania się w istotne rozmowy na temat intersekcjonalności i sprawiedliwości społecznej;
- * oraz zastosowanie teorii w praktyce.

Studenci i studentki nauczą się stosować teoretyczne koncepcje intersekcjonalności w rzeczywistych kontekstach, zwiększając swoją zdolność do rozwiązywania i rozumienia złożonych kwestii społecznych w życiu osobistym.

Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?

Według Hall (2016) proces ten rozpoczyna się od wyboru cytatu, który ma wywołać dyskusję na określony temat, lektury lub ogólnego celu kursu. W zależności od struktury kursu (czy spotykamy się raz w tygodniu, czy przez kilka dni), wykorzystywany jest „cytat dnia” lub „cytat tygodnia”.

Osoby studenckie potrzebują solidnych podstaw w korzystaniu z ram intersekcjonalnych, aby odpowiednio analizować cytaty. Dostają 5-7 minut na wykonanie dwóch zadań: (1) zapisanie wszelkich informacji, które mogą pamiętać o osobie autorskiej oraz (2) przeanalizowanie cytatu tak, jakby został wypowiedziany bezpośrednio do nich.

W tym ćwiczeniu studenci i studentki muszą zinterpretować, jakie aspekty ich tożsamości mogą być uważane za „problem” i przez kogo. Ćwiczenie to pomaga im zidentyfikować zarówno ich uprzywilejowaną, jak i zmarginalizowaną część tożsamości. Często za „problem” uznaje się jedną lub więcej powiązanych ze sobą uciskanych/marginalizowanych tożsamości. Czasami osoby studenckie wybierają problem sugerowany przez tematykę kursu.

Narzędzie to zachęca osoby studenckie do krytycznego zaangażowania się w materiał, sprzyjając głębszemu zrozumieniu intersekcjonalności i jej wpływu na różne tożsamości. Promuje również refleksję nad tym, jak różne aspekty tożsamości przecinają się i wpływają na doświadczenia i perspektywy (Hall, 2018).

Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?

Wszystkie cytaty wykorzystane przez Hall dotyczyły osób czarnoskórych lub zostały przez nie napisane. Cytaty były odnosily się do ram intersekcjonalności, więc musiały identyfikować i uchwycić zarówno uprzywilejowaną, jak i zmarginalizowaną tożsamość. Możliwe jest jednak wybranie cytatów, które odnoszą się do innych bardziej krzyżujących się tożsamości.

Narzędzie to jest istotne z punktu widzenia podejścia intersekcjonalnego tylko wtedy, gdy użyte cytaty zostały napisane z pozycji intersekcjonalnej lub dostarczają intersekcjonalnych spostrzeżeń.

Jaką innowację wprowadza to narzędzie?

Narzędzie analizy cytatów wprowadza unikalną innowację we wspieraniu pogłębionej, refleksyjnej analizy przeprowadzanej przez osoby studenckie, zachęcając ich do rozpakowywania złożoności zawartych w cytatach. Proces ten ujawnia przecinającą się dynamikę różnych tożsamości społecznych i struktur władzy, zachęcając osoby studenckie do łączenia koncepcji teoretycznych z ich żywymi doświadczeniami. W kontekście szkolnictwa wyższego podejście to wzmacnia krytyczne myślenie, empatię i umiejętności komunikacyjne studentów i studentek, jednocześnie wypełniając lukę między teorią akademicką a praktycznymi

zastosowaniami w świecie rzeczywistym. Angażując osoby w aktywne dyskusje i wspólne uczenie się, narzędzie wspiera kompleksowe doświadczenie edukacyjne, które integruje teorię akademicką ze istotnymi, rzeczywistymi kontekstami, ostatecznie przygotowując je do zajmowania się złożonymi kwestiami społecznymi zarówno w sferze akademickiej, jak i szerszej.

| Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?

Podstawowym elementem analizy cytatów jest skupienie się na kontekstach. Narzędzie to podkreśla znaczenie badania cytatów w ich społeczno-kulturowych i historycznych ramach. Ta kontekstualna analiza pozwala osobom studenckim zrozumieć, w jaki sposób różne czynniki kształtują społeczne znaczenia przypisane różnym tożsamościom, zwiększając ich zrozumienie interseksjonalności. Umieszczając cytaty w określonych kontekstach, studenci i studentki są zachęceni do refleksji nad tym, jak te czynniki wpływają na ich interpretacje i reakcje, pogłębiając ich umiejętności analityczne.

Ponadto transdyscyplinarność narzędzia analizy cytatów wzbogaca doświadczenie edukacyjne osób uczestniczących, czerpiąc z różnych dyscyplin, takich jak socjologia, psychologia i pedagogika krytyczna. Ta integracja różnych perspektyw zachęca do krytycznego myślenia w ramach różnych dyscyplin i doceniania wieloaspektowego charakteru kwestii społecznych. Angażując się w materiały obejmujące wiele dziedzin nauki, osoby uczestniczące rozwijają bardziej zniuansowane rozumienie interseksjonalności i jej znaczenia we współczesnych dyskusjach na temat tożsamości i władzy.

Ukierunkowanie na sprawiedliwość społeczną zawarte w ćwiczeniu jest kolejnym kluczowym aspektem jego innowacyjności. Zachęcając osoby studiujące do analizowania cytatów, które odnoszą się do tematów uprzywilejowania i marginalizacji, narzędzie wspiera rozwój świadomości dotyczących nierówności społecznych i zachęca do konstruktywnych rozmów na temat promowania równości i sprawiedliwości. Takie podejście nie tylko poprawia zrozumienie dynamiki społecznej, ale także inspirowanie do zastanowienia się, w jaki sposób możemy aktywnie przyczynić się do zmian społecznych w swoich społecznościach.

Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?

Ćwiczenie nie wymaga uwzględnienia żadnych szczególnych aspektów organizacyjnych, poza zapewnieniem miejsca do przeprowadzenia aktywności i przedstawiania cytatów.

Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?

Narzędzie to może wiązać się z następującymi wyzwaniami. Po pierwsze, w odniesieniu do złożoności analizy intersekcjonalnej, osobom studenckim może być trudno zrozumieć wieloaspektowy charakter intersekcjonalności lub zidentyfikować wiele warstw dynamiki władzy i tożsamości społecznych w ramach jednego cytatu. Drugim możliwym wyzwaniem jest zrozumienie kontekstu. Cytaty często wymagają głębokiego zrozumienia kontekstu, w którym się pojawiły, w tym tła

historycznego, kulturowego i społecznego, co może być trudne do pełnego przekazania i zrozumienia. Zrozumienie kontekstu jest szczególnie ważne w odniesieniu do tak zwanej „kultury anulowania” (cancel culture). Wreszcie, istnieje potencjalne wyzwanie związane z uprzedzeniami i błędną interpretacją. Osoby mogą wnieść do analizy własne uprzedzenia, co może prowadzić do błędnej interpretacji cytatów.

| Źródła

Hall, N. M. (2016). Quotes, blogs, diagrams, and counter-storytelling: Teaching intersectionality at a minority-serving institution. In *Intersectional Pedagogy* (pp. 150-170). Routledge.

3. ZAŁĄCZNIK. SZABLON DO OPRACOWANIA RAPORTU

Tytuł	
Osoby autorskie	
Kluczowe elementy	
Krótki opis, cele i grupy docelowe	
Jakie koncepcje i teorie stanowią podstawę dla tego narzędzia?	
Jakie są oczekiwane rezultaty wynikające z wdrożenia tego narzędzia?	
Jak można wykorzystać to narzędzie podczas warsztatów lub sesji szkoleniowych?	
Dlaczego to narzędzie jest istotne z perspektywy podejścia intersekcjonalnego i czym różni się od narzędzi opartych wyłącznie na podejściu jednowymiarowym lub łączącym wiele osobnych podejść?	
Jaką innowację wprowadza to narzędzie?	
Jakie są kluczowe elementy tego narzędzia?	
Jakie kwestie organizacyjne należy uwzględnić przy wdrażaniu tego narzędzia?	
Jakie wyzwania mogą pojawić się podczas wdrażania tego narzędzia?	
Źródła	

Co-funded by
the European Union

2023-1-ES01-KA220-HED-000160620

in /interhed

 mon.uvic.cat/interhed/